

Strategisk plan for miljø- og landbruksforvaltning i Midtre Namdal

2009 – 2012

Styret for miljø og landbruksforvaltning i Midtre Namdal

2009

Innholdsfortegnelse

	Strategisk plan for miljø- og landbruksforvaltning i Midtre Namdal	0
1	Sammendrag	2
2	Innledning	3
2.1	Prosess	4
3	Status	4
3.1	Landbrukets utvikling og betydning i Midtre Namdal	4
3.1.1	<i>Tradisjonelt landbruk</i>	4
3.1.2	<i>Nye næringer</i>	10
3.2	Utvikling på miljøområdet	11
3.3	Oppfølging av Strategisk plan 2006-2008	12
4	Den lokale miljø- og landbrukspolitikken	14
4.1	Miljøpolitikken	14
4.2	Landbrukspolitikken – jord- og skogbruk	14
5	Satsingsområder	15
5.1	Agroturisme - Natur- og kulturbasert næringsutvikling	16
5.1.1	Motorisert ferdsel i utmark som grunnlag for næringsutvikling	20
5.2	Utnytte potensialet innenfor tradisjonelt jord- og skogbruk	21
5.2.1	<i>Jordbruk</i>	22
5.2.2	<i>Inn på tunet</i>	32
5.2.3	<i>Skogbruk</i>	33
5.3	Klima og miljø	35
5.3.1	<i>Miljø</i>	35
5.3.2	<i>Klima og landbruk</i>	37
5.4	Bosettingsstruktur i regionen	40
5.4.1	<i>Jordloven</i>	41
5.4.2	<i>Konsesjonsloven og Odelsloven</i>	43
5.5	Omdømmebygging	44

1 Sammendrag

Midtre Namdal samkommunestyre har ansvar for forvaltnings- og utviklingsoppgaver innen landbrukspolitikken og deler av miljøpolitikken. Tidligere styre for miljø- og landbruksforvaltning har gjennomført en revidering av den strategiske planen for miljø- og landbruksforvaltning i Midtre Namdal, som opprinnelig ble fastsatt i 2006. Planen er revidert i samarbeid med næringsorganisasjonene i landbruket, kommunepolitikerne og Fylkesmannens landbruksavdeling.

I **kapittel 2** beskrives forvaltningsordningen i Midtre Namdal samkommune og rollen Miljø- og landbruk har i dette. Det er også slått fast hvilke lover og forskrifter samkommunestyret har myndighet, ansvar og oppgaver etter. Dette innebærer at samkommunestyret har ansvar for forvaltningssaker av juridisk og økonomisk art, samt utviklingsoppgaver på disse områdene. Det må understrekes at samkommunen kun har ansvar for deler av miljøpolitikken.

Kapittel 3 viser utvikling og status i landbruket og på miljøområdet i Midtre Namdal.

I **kapittel 4** er det formulert visjon og overordnet målsetting for Midtre Namdal både med hensyn til miljøpolitikk og landbrukspolitik. Midtre Namdal har som overordnet målsetting å føre en lokal miljøpolitikk der vi tar vare på naturen og det biologiske mangfoldet for framtidige generasjoner, og samtidig føre en lokal landbrukspolitik for økt verdiskaping, sysselsetting, styrka bosetting og næringsutvikling. Det er også en målsetting at Midtre Namdal skal bidra til å redusere utslipp av klimagasser og utnytte sitt potensial til å bidra til løsning av menneskeskapte klimaendringer.

Det er i **kapittel 5** fastsatt 5 hovedsatsingsområder for Midtre Namdal i perioden 2009-2012:

1. Agroturisme – Natur- og kulturbasert næringsutvikling
  - *Motorisert ferdsel i utmark som grunnlag for næringsutvikling*
2. Utnytte potensialet innenfor tradisjonelt jord- og skogbruk
  - *Jordbruk*
  - *Inn på tunet*
  - *Skogbruk*
3. Klima og miljø
4. Bosettingsstruktur i regionen
  - *Jordloven*
  - *Konsesjonsloven og Odelsloven*
5. Omdømmebygging

Innenfor de ulike satsingsområdene synliggjør planen sentrale utfordringer i arbeidet for å få en ønsket utvikling i åra framover. Med bakgrunn i dette er det også fastsatt målsettinger, strategier og tiltak for å oppnå konkrete resultater av satsingen.

Miljø og landbruk skal være en partner og et redskap for alle interessenter på miljø- og landbruksområdet i regionen. Miljø og landbruk skal også være en aktiv bidragsyter til initiativ og utviklingsprosjekter utenom de fem hovedsatsingsområdene. Det er viktig å utnytte utviklingspotensialet innenfor hele miljø- og landbrukssektoren. For å sikre et målrettet utviklingsarbeid i regionen er det imidlertid pekt ut noen hovedsatsingsområder som forvaltningen skal arbeide spesielt med i planperioden.

2 Innledning

Midtre Namdal samkommune er et forsøk med et interkommunalt samarbeidsorgan opprettet av kommunene Fosnes, Namdalseid, Namsos og Overhalla. Formålet med forsøket er å prøve ut en helhetlig forpliktende styringsmodell for interkommunalt samarbeid. Forsøket skal bidra til god kvalitet, effektiv ressursbruk, bedre organisering av kompetanse og bedre samhandling med regionale aktører til beste for innbyggerne og brukerne i Midtre Namdal.

I henhold til avtaler om tidligere forsøk med felles miljø- og landbruksforvaltning, skal den administrative organisasjonen:

- Være utviklingsorientert og offensiv i forhold til nye oppgaver og utfordringer
- Yte støtte til fornyelse og omstilling i landbruksnæringen
- Sikre en samordnet og balansert avveining av miljø- og næringsinteresser
- Sikre en kompetent, effektiv og habil forvaltning til beste for innbyggerne og brukerne i hele regionen

Forsøket med samkommune ble godkjent av Kommunal- og regionaldepartementet 08.08.09. Forskrift om vedtekt for forsøket ble vedtatt av Fosnes kommunestyre 26. juni 2009, Namdalseid kommunestyre 18. juni 2009, Namsos kommunestyre 18. juni 2009 og Overhalla kommunestyre 15. juni 2009..

Midtre Namdal samkommunestyre består av 23 medlemmer med personlige varamedlemmer, med 11 medlemmer fra Namsos, 5 medlemmer fra Overhalla, 4 medlemmer fra Namdalseid og 3 medlemmer fra Fosnes. Disse velges av og blant kommunestyrets medlemmer.

Fellesordningen for miljø- og landbruk i Midtre Namdal samkommune er med andre ord deltakerkommunenes apparat for å styre utviklinga innenfor landbruksområdet og deler av miljøområdet i ønsket retning. Samkommunestyret har overtatt kommunenes myndighet, ansvar og oppgaver etter følgende lover med tilhørende forskrifter:

- Naturvernloven
- Viltloven
- Laks- og innlandsfiskeloven
- Lov om motorisert ferdsel i utmark og vassdrag
- Friluftsløven
- Jordloven
- Skogbruksloven
- Odelsloven
- Konesjonsloven
- Forpaktningsloven

I praksis betyr dette at styret har ansvaret for alle forvaltningssaker av juridisk og økonomisk art, samt utviklingsoppgaver knyttet til fagområdene. Med bakgrunn i delegasjonen av myndighet beskrevet ovenfor, er det viktig å nevne at styrets ansvar på miljøområdet først og fremst omfatter naturforvaltningsspørsmål. Ansvaret for andre deler av miljøforvaltninga, for eksempel plan- og bygningslov og forurensningslov ligger dermed fortsatt i kommunene. Det er viktig å synliggjøre dette skillet i plansammenheng, for å være tydelig på ansvarsforhold mellom kommunene og samkommunen. Det delte ansvaret på miljøområdet gjør det svært

viktig å sikre god samordning mellom enkeltkommunene og samkommunestyret om den samlede miljøpolitikken i regionen. Politisk samspill mellom styret og de ulike kommunene er følgelig en viktig forutsetning for at fellesordningen skal fungere etter hensikten.

2.1 Prosess

Styret for miljø- og landbruksforvaltning startet på eget initiativ prosessen med å revidere Strategisk plan 24.09.08. Det ble vedtatt en framdriftsplan, med sikte på å vedta ny plan 01.03.09.

Følgende organer ble invitert til å delta i en arbeidsgruppe for revidering av planen:

- Lederne i Fosnes, Namdalseid, Namsos og Overhalla landbruksforum
- TINE
- Nortura
- Skogprosjektet i Midtre Namdal v/ leder og prosjektleder

Det ble i november 2008 gjennomført en bred høringsrunde av næringsorganisasjoner og produsentlag. Det kom inn innspill fra Fosnes Landbruksforum, Namdalseid Landbruksforum, Overhalla Landbruksforum, Overhalla Bondelag, Overhalla Skogeierlag, TINE sine produsentlag, Namsos Bondelag, Nortura, og de ansatte ved miljø- og landbruksforvaltningen i Midtre Namdal. Det ble også gjennomført et møte om revidering av strategisk plan 20.11.08, hvor høringsinstansene var invitert til å legge fram sine synspunkt. Gjennom denne åpne innspillsrunden fikk styret en rekke forslag til nye tema som bør omhandles i planen, samt behov for endringer i prioriteringer og tiltak i den gjeldende planen.

Styret har også lagt Trøndelag Forskning og Utvikling sin "Evaluering av forsøk med felles Miljø- og landbruksforvaltning i Midtre Namdal" til grunn for prosessen.

Evalueringsrapporten konkluderer med at samarbeidsordningen ".....på kort tid har ført til en organisasjon som evner å gi bedre tjenester og få i gang flere utviklingstiltak enn hva enkeltkommunene klarte tidligere. Styre og ansatte i Miljø- og landbruksforvaltningen er blitt en slagkraftig enhet som har styrket tjenestetilbudet på alle områder, spesielt på landbruksområdet, samtidig som kommunene sparer penger. Det overodnede resultatet er derfor at felles Miljø- og landbruksforvaltning i Midtre Namdal har fungert godt....."

Økt samordning/dialog med kommunene og behov for økt prioritering av miljøområdet er pekt på som viktige fokusområder framover.

3 Status

I dette kapitlet settes fokuset på status og viktige utviklingstrekk ved miljøet og landbruket i Midtre Namdal. Det er satt spesiell fokus på utviklinga fra 2004 og fram til i dag, som er tidsrommet strategisk plan har virket. Kunnskap om tilstand i dag er utgangspunkt for å utforme målsettinger, strategier og tiltak for å få ønsket utvikling i åra framover.

3.1 Landbrukets utvikling og betydning i Midtre Namdal

3.1.1 Tradisjonelt landbruk

Midtre Namdal har en aktiv landbruksnæring. Det drives i hovedsak tradisjonell jord- og skogbruksproduksjon. Landbruket utgjør i størrelsesorden mellom 21 og 22 prosent av sysselsettingen både i Overhalla, Fosnes og Namdalseid (Tall fra evalueringsrapporten fra

TFU). Namsos skiller seg ut i denne sammenhengen ved at landbruket bare utgjør omkring 2 prosent av sysselsettingen. For regionen som helhet er 7 prosent (TFU/SSB) av sysselsettingen i primærlandbruket. Landsgjennomsnittet er anslått til 2,7 prosent.

I 2006 utarbeidet NILF rapporten "Verdiskaping og sysselsetting i jordbruket i Nord-Trøndelag". Her er sysselsettingen i jordbruket i de fire kommunene beregnet til 1,9 prosent (Namsos), 31,1 prosent (Namdalseid), 15,0 prosent (Overhalla) og 24,5 prosent (Fosnes). Gjennomsnittet for Nord-Trøndelag var 8,9 prosent. Disse beregningene fra NILF angir bare sysselsettingen i primærjordbruket, men konkluderer likevel med høyere sysselsettingstall for to av de tre kommunene.

Tabell 3.1: Status for landbruket i Midtre Namdal i årene 2004-2008, og prosentvis endring fra 2004 til 2008. Antall dyr av ulike dyreslag, antall dekar jordbruksareal, antall søkere om produksjonstilskudd og skogavvirkning. (Kilde SSB og Miljø- og landbruksforvaltninga i Midtre Namdal, Statens landbruksforvaltning)

	2004	2005	2006	2007	2008	endring i prosent 2004-2008
Melkekyr (stk)	4 529	4353	4382	4368	4 320	- 4,6
Ammekyr (stk)	384	409	518	483	395	2,8
Øvrig Storfe (stk)	9 895	10 004	10 221	10 102	9 335	- 5,7
Søyer (stk)	4 925	4686	4235	3449	3 184	- 35,4
Lam (stk)	8 487	7727	7431	6270	5 813	- 31,5
Avlspurker (stk)	469	433	449	429	399	- 14,9
Slaktegris (stk)	9 722	12 221	9 807	9 914	9 406	-3,3
Verpehøner (stk)	15 428	14 465	14 295	21 810	29 569	92
Slaktekylling (stk)			20 000	182 718	1 021 100	+++
Grønnsaker (daa)	307	359	334	326	306	-
Poteter (daa)	1 137	1 139	1 228	1 289	1 384	21,7
Melkekvote (mill. liter)	26,2	26,2	26,2	26,8	27,9	6,5
Grasareal (daa)	77 314	75 475	75 956	77 258	77 241	-0,1
Korn/oljevekster (daa)	24 911	27 857	27 977	26 397	25 372	1,9
Jordbruksareal (daa)	104 025	105 679	106 807	106 564	105 289	1,2
Skogavvirkning (daa)	35 082	38 558	44 283	52839	60 888	73,6
Jordbruksforetak (Søkere om prod. Tilskudd)	450	442	424	418	404	-10,2
Folketall	18 493	18 472	18 530	18 531	18 495	-

I 2008 var befolkningen i Midtre Namdal totalt 18 495 personer. På samme tid var det 404 foretak som søkte om produksjonstilskudd i regionen. Av tabell 3.1 ser vi at regionen har hatt en positiv utvikling i perioden når det gjelder skogavvirkning, jordbruksareal, melkekvote, potetareal, kornareal, slaktekylling, verpehøner og ammekyr. Utviklingen i kyllingproduksjon skiller seg spesielt ut i denne sammenhengen med en meget sterk vekst. Økningen i antall verpehøner og skogavvirkningen må også nevnes spesielt.

Antall enheter som mottar produksjonstilskudd har hatt en nedgang på 10 prosent. Dette er en generell trend i landbruket, og Midtre Namdal skiller seg ikke fra resten av fylket på dette punktet. Det er imidlertid grunn til å rope et sterkt varsko i forhold til utviklingen i sauenæringa i regionen. Antall søyer og lam er på fire år redusert med henholdsvis 35,4 prosent og 31,5 prosent. Dette representerer isolert sett en vesentlig reduksjon i verdiskapingen i denne næringsgreina.

Vi ser også at antall melkekyr og storfe har hatt en liten nedgang fra 2004 til 2008. Dette kan isolert sett være vanskelig å få til å rime med den store økningen i melkekvote i regionen. Nedgang i antall melkekyr er imidlertid også en generell trend i denne produksjonen, selv med stabilt produksjonsvolum. Forklaringen er at det har skjedd betydelige effektivisering av melkeproduksjonen de senere åra. Nytt driftsapparat med større besetninger har mindre å hente gjennom tilskuddsvirkemidlene, og dermed større fokus på kostnadseffektiv produksjon av melk. Gjennom betydelig høyere avdrått pr. årsku kan melkeprodusentene opprettholde produksjonen med et mindre antall kyr, og dermed lavere investeringer i driftsapparat. Nedgang i antall melkekyr innebærer også en nedgang i antall fødte storfe pr år, som vises i tallet for øvrig storfe.

Ut fra tallene ovenfor er det grunn til å sette spesiell fokus på de utfordringene utviklingen skaper for kulturlandskapsverdier i regionen, i og med at antall dyr som kan utnytte beiteressursene går ned.

Når det gjelder gris, viser tabellen at antall avlspurker har gått ned med neste 15 prosent på de fire årene. Antall slaktegris har hatt en marginal nedgang når vi sammenligner 2008 med året 2004. I årene 2005-2007 har imidlertid leveransene ligget høyere, med en topp i 2005. Over perioden har med andre ord produksjonen vært relativt stabil. Grøntarealet har vært stabilt i perioden, mens potetarealet har økt med over 20 %.

Når det gjelder bruken av prosenttall for utviklingen fra 2004 til 2008, er det viktig å gjøre oppmerksom på at de ulike kategoriene har variert noe mellom årene i perioden. Dette er vist i tabell 3.1. Sammen gir dette et bilde av utviklingen i regionen. For en oversikt over utviklingen i enkeltkommunene, se vedlegg 1.

Regionens relative andel av landbruket i Nord-Trøndelag

Midtre Namdals relative andel av produksjonsdyr, melkekvoter, jordbruksareal, skogavvirkning og befolkning i Nord-Trøndelag er vist i figur 3.1. Figuren viser situasjonen i 1999, 2004 og 2007. Midtre Namdal har i overkant av 14 prosent av befolkningen i Nord-Trøndelag og i underkant av 12 prosent av jordbruksarealet.

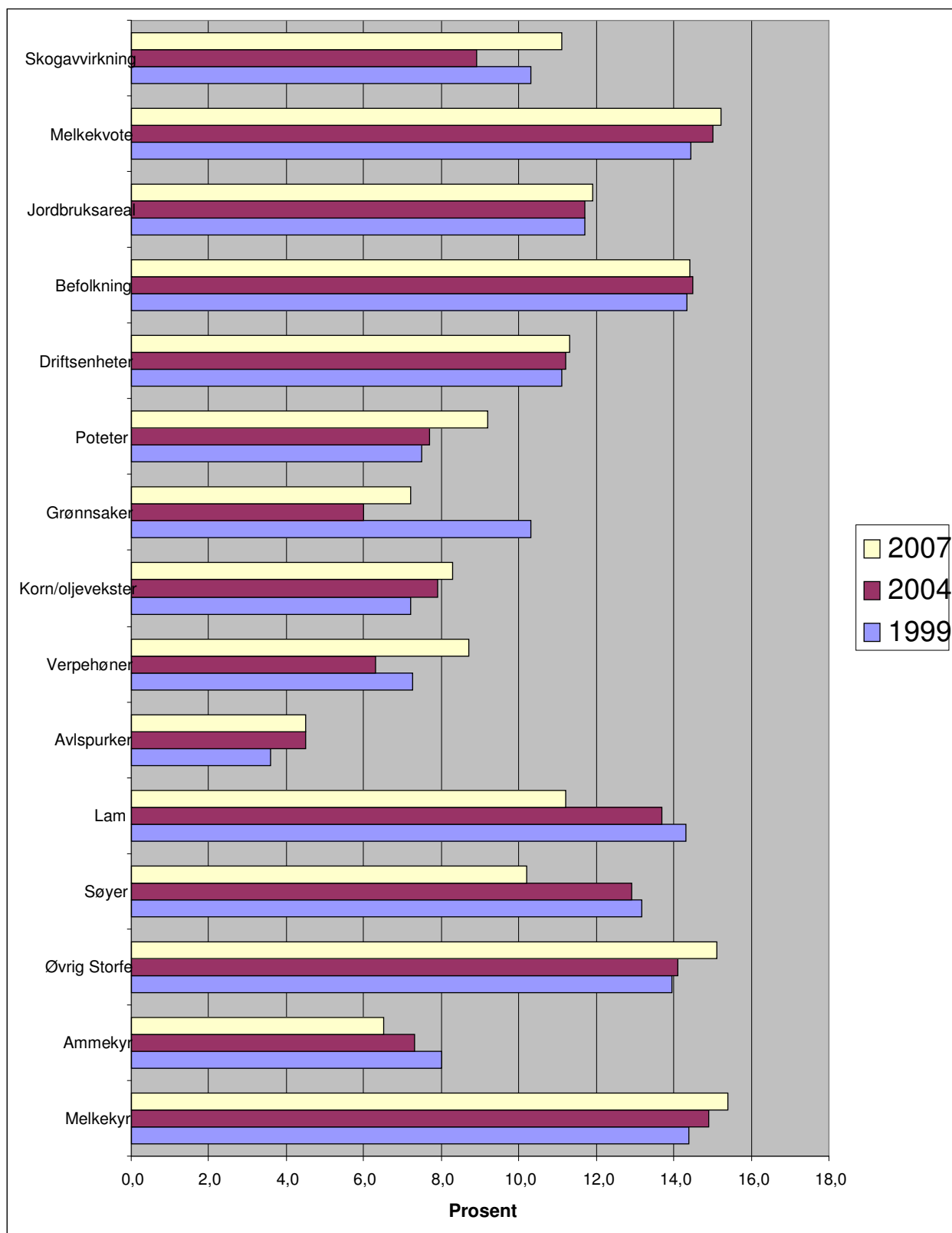
Figuren viser at Midtre Namdal har hatt en relativt bedre utvikling fra 2004 til 2007 enn fylket som helhet i de fleste produksjonene. Dette gjelder skogavvirkning, melkekvote, jordbruksareal, driftsenheter, potetareal, grønnsakareal, kornareal, verpehøner, storfe og melkekyr. Regionen har hatt en reduksjon i andelen av fylkets produksjon når det gjelder antall lam, søyer og ammekyr. Når det gjelder avlspurker har Midtre Namdal opprettholdt sin andel.

Regionen står for en betydelig del av fylkets storfekjøtt- og melkeproduksjon, omtrent 15 prosent. Vi ser også her at saueneringa i Midtre Namdal er i sterk reduksjon sammenlignet med resten av fylket. Regionens andel av totalt antall søyer og lam i fylket er relativt høy, men nedgangen i Midtre Namdal har akselerert de siste fire årene.

Midtre Namdals relativ andel av de kraftforkrevende produksjonene i fylket har økt i perioden. Andelen av avlspurker har vært stabil, men andelen av verpehøner har økt betydelig. Samtidig vet vi at produksjonen av slaktekylling har økt sterkt.

Med bakgrunn i figur 3.1 kan en slå fast at Midtre Namdal har befestet og styrket sin andel av fylkets matproduksjon i perioden 2004-2007.

Figur 3.1: Midtre Namdals andel av produksjonsdyr, jordbruksareal, skogavvirkning og befolkning i Nord-Trøndelag i 1999, 2004 og 2007.

Namdalen har betydelige skogressurser. Som vi ser av figur 3.1 var Midtre Namdals andel av skogavvirkningen i fylket høyere i 1999 (10,3 %) enn i 2004 (8,9 %). Fra 2004 til 2007 har total avvirkning i fylket gått opp med 21 % til omkring 475 000 m³ (Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, Landbruksavdelingen). I samme periode har avvirkningen i Midtre Namdal gått opp med 50 % til 52 839 m³. Det har vært en jevn årlig økning fra bunnen i 2004. Midtre Namdals andel av avvirkningen i fylket har dermed gått opp til 11 % i 2007. I 2008 var avvirkningen 60 888 m³ i Midtre Namdal.

Tabell 3.2: Utvikling i skogplanting i Midtre Namdal i perioden 2002-2008 . Antall planter

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Namsos	79 970	31 220	74 400	24 500	47 525	60 600	98 510
Namdalseid	136 410	56 350	43 400	47 860	82 166	59 230	104 420
Overhalla	175 405	90 950	79 175	31 700	72 400	77 650	82 725
Fosnes	0	0	9 350	0	4 450	600	25 500
Midtre Namdal	391 785	178 520	206 325	108 060	206 541	198 080	312 155

I perioden 1998 til 2005 gikk planteaktiviteten ned med hele 76 prosent til 108 060 planter. Dette var et historisk bunnivå, og aktiviteten har tredobla seg fra dette nivået fram til 2008.

Verdiskaping og sysselsetting

K. I. Western har i 2004 gjennomført analysen ”Landbrukets betydning for den økonomiske utvikling i Trøndelag (HINT 2004). Western har funnet at skogbransjen med skogbruk, trelast, treforedling og møbel inkl. privat, kommunal og statlig tjenesteyting utgjorde 10 prosent av omsetningen i Nord-Trøndelag (1997-priser), totalt 3,7 mrd kroner. Sysselsettingseffekten er omkring 1800 sysselsatte. Dette gjør skogbransjen til Nord-Trøndelags nest største i verdiskaping. Det er verdt å merke seg at disse tallene representerer verdiskaping og sysselsetting utenom Norske Skog sin virksomhet på Skogn.

Vi sitter ikke med tilsvarende tall for Midtre Namdal, men en kan anslå at verdiskaping og sysselsettingseffekten er betydelig også i dette området, tatt i betraktning at Midtre Namdal står for omkring 11 prosent av avvirkningen i Nord-Trøndelag.

Når det gjelder trebearbeidende industri i Midtre Namdal, har Miljø- og landbruksforvaltningen anslått at dette omfatter omkring 160 årsverk og et tømmerforbruk på 225 000 m³. Når vi tidligere har sett at avvirkningen i Midtre Namdal var omkring 60 888 m³ i 2008, er industrien med andre ord meget avhengig av import av virke fra andre områder i Norge og fra andre land.

Når det gjelder jordbruk og næringsmiddelindustri har Western (HINT 2004) anslått at verdiskapingen er omkring 5,5 mrd kroner og at 6250 er sysselsatt i verdikjeden. Dette gjør jordbruk og næringsmiddelindustri til den største næringen i Nord-Trøndelag, både med hensyn til verdiskaping og sysselsetting.

K. I. Western har med andre ord vist at landbruket har svært store ringvirkninger i forhold til annet næringsliv. Det er for Trøndelag som helhet beregnet en multiplikator på 2,23 for jordbruk og 2,74 for skogbruk og trelast. Dette betyr at for hver sysselsatt i jordbruk følger det med 1,23 årsverk i andre næringer og tilsvarende 1,74 for skogbruk.

Disse funnene gjelder hele Nord-Trøndelag, men gir et bilde av betydningen av jord- og skogbruk også i Midtre Namdal. Fylkesmannens landbruksavdeling har for øvrig beregnet at det ble arbeidet 717 årsverk i landbruket i Midtre Namdal i 2003. Dette er tall både for jordbruk og skogbruk. Dersom vi forutsetter en multiplikatoreffekt på omkring 2,5 vil dette innebære at total sysselsetting i landbruket og landbrukstilknnyta næring er omkring 1800. Totalt antall årsverk i alle næringer i regionen er i overkant av 7000. Dette anslaget innebærer med andre ord at landbruk med ringvirkninger sysselsetter omkring 25 prosent av antall årsverk i Midtre Namdal.

3.1.2 Nye næringer

Det har vært en betydelig satsing på nye næringer i Midtre Namdal. I perioden 2004 til 2008 er det startet opp totalt 10 næringsutviklingsprosjekter innenfor annen landbruksrelaterte næring enn tradisjonelt landbruk (Landbruksforvaltningen i Midtre Namdal 2008).

Disse prosjektene fordeler seg på ulike virksomhetsområder:

- 3 reiseliv
- 3 utmark
- 3 mat
- 1 diverse

Det anslås at disse prosjektene representerer omkring 6 årsverk i tilleggsnæringer. Dette er prosjekter som har fått tildelt bygdeutviklingsmidler fra Innovasjon Norge. Det er i denne sammenhengen viktig å ta høyde for at det er starta flere landbrukstilknnyta næringsutviklingsprosjekter uten støtte fra Innovasjon Norge.

Det er betydelig verdiskaping knyttet til natur- og utmarksressurser i området. Det ble i 2004 felt til sammen 954 elger og 281 hjorter i Midtre Namdal. Uttaket av elg og hjort har vært relativt stabilt etter dette, og den rene kjøttverdien av storviltjakta i Midtre Namdal kan dermed anslås til omkring 8,5 millioner kroner. I tillegg kommer omsetning i tilknnyta næring, som jaktutleie, overnatting, matservering osv.

I 2008 ble det tatt omkring 6550 laks og 1200 sjøaure på stang i Namsenvassdraget (Namsen, Bjøra, Søråa og Sandøla). Dette veide til sammen omkring 25 tonn. Omkring 400 laks (2 tonn) ble gjenutsatt. I tillegg ble det fisket 43 tonn laks i sjøen i Namsos (32,3 tonn), Namdalseid (6,9 tonn) og Fosnes (3,7 tonn). Mengden sjøaure var ca 1 tonn. I 2007 var fangstmengden 29 tonn. Antall kilenotfiskere var i 2008 43.

Disse fangstmengdene innebærer en betydelig førstehåndsverdi når det gjelder selve fisken. Det er imidlertid ikke veldig dekkende å regne på dette som et bilde av verdiskaping i tilknnytning til laksefiske. Det er aktivitetene rundt som representerer den store verdiskapingen.

En undersøkelse gjennomført av Nord-Trøndelags forskning i Namsen i 1989 viste at brutto omsetning pr døgn for tilreisende fiskere i Namsen var omkring 1000 kroner (NOK 2000). Senere er det funnet at brutto omsetning pr døgn for tilreisende fiskere var i underkant av 1000 kroner både i Namsen og Årgårdsvassdraget i 2000. Undersøkelser viser også at omsetningen er størst for tilreisende fiskere sammenlignet med lokale fiskere.

NINA har i "Laksefiskeboka" satt opp en sammenstilling av ulike undersøkelser omkring omsetning tilknyttet laksefiske i flere elver både i Norge og andre land. I Lærdalselva ble omsetningen pr kg fanget laks anslått til 2 240 kroner i 1995. I Brufoss i Numedalslågen var omsetningen pr kg laks 2 608 kroner i 1996. For å skape lokal verdiskaping omkring fisket er det viktig å legge til rette for at omsetningen i størst mulig grad er basert på lokalproduserte varer og tjenester.

Det er en betydelig verdiskaping i virksomhet i tilknytning til vilt- og fiskeressursene. En stor del av denne virksomheten kan karakteriseres som agroturisme. Norges Skogeierforbund og Norges Bondelag gjennomførte i 2005 en verdikjederapport om utmarksbasert reiseliv. For laks har de beregnet at verdien av fiskekortsalg i laksefiske ligger på omkring 399 millioner kroner på landsbasis. I tillegg kommer omsetning av varer og tjenester på 946 millioner kroner. Det vil si at det anslås at brutto omsetning i tilknytning til fiske i norske lakseelver (NOK 2003) er i overkant av 1,3 milliarder kroner.

Tilrettelegging og utvikling av reiselivsprodukter i tilknytning til sjøfiske er under sterk utvikling langs kysten. Det er et økende marked for slike tilbud, og etterspørselen er i stor grad tilreisende fra utlandet.

Utviklingsprosjektet "Laksefiske i Namsen 2006 +" ble startet i 2006 med målsetting å fordoble omsetningen innen verdikjeden knyttet til laksefiske både som sjøfiske og som elvefiske i Namdalsområdet i løpet av 5 år. Det vil si fra 100 mill kroner til 200 mill kroner. Håpet er at prosjektet skal kunne vise andre regioner hvordan man kan satse sammen i en region for å øke verdiskapingen. Prosjektet er femårig, og 2008 var det tredje fulle driftsåret. Prosjektet har 16 delprosjekter i deltakende bedrifter, og arbeidet har så langt blant annet vært rettet mot kompetanseheving, gjennomgang av kundesegmenter, nettverksbygging, produktutvikling, salg og profilering. I tillegg til valdeiere deltar bedrifter med støttefunksjoner så som overnatting, bespisning, transport, utfyllende opplevelser, lokal mat og utstyrsleverandører m.v. Prosjektarbeidet har gått etter planen, og det vil bli satset på produktutvikling og markedsføring i 2009.

3.2 Utvikling på miljøområdet

Midtre Namdal har store og unike naturressurser i et landskap som spenner seg fra kyst til høgfjell. Vi er i en del av landet med store naturområder med gode muligheter for jakt og fiske. Vi har mye rent vann og ren luft. Av naturtyper regionen har et spesielt ansvar for etter naturvernloven, er det kystgranskogen som skiller seg ut med 78 registrerte lokaliteter, stort sett mellom 10 og 100 daa.

Det har gjennom flere år vært lagt stor vekt på en aktiv miljøpolitikk fra kommunene sin side. Dette er blant annet synliggjort gjennom utarbeiding av miljø- og ressursprogram for Fosnes og miljøutredninger for Namsos, Overhalla og Namdalseid. Miljøutredningene kan fås ved å kontakte kommunene.

Her er det beskrevet status og utfordringer for følgende tema:

- Biologisk mangfold
- Namsen
- Friluftsliv
- Kulturminner og kulturmiljøer
- Landbruk
- Vann og avløp

- Avfall
- Klima, luft og støy
- Motorferdsel
- Energi
- Transport

Herav har Miljø- og landbruksforvaltningen det kommunale forvaltningsansvaret for områdene: Biologisk mangfold, Namsen, landbruk med kulturminner i jord og skogbrukslandskapet, motorferdsel og delvis friluftsliv. I tillegg er det et sektoransvar for landbruksnæringen knyttet til alle temaene.

Namsos, Namdalseid og Overhalla er blitt miljøsertifisert etter ISO 14001. Dette har resultert i at man for å beholde sertifikatet må dokumentere en miljømessig framgang, sette seg konkrete miljømål og arbeide for å nå dem. Kommunen har med dette innført miljøledelse og har fått på plass et miljøstyringssystem. Videre skal det bidra til at lovpålagte krav følges, og at det stilles miljøkrav til varer og tjenester. I etterkant er det jobbet med miljøfyrtårnsertifisering av alle enhetene i Overhalla kommune og innføring av Grønt flagg i skoler og barnehager i Namdalseid.

3.3 Oppfølging av Strategisk plan 2006-2008

Styret og miljø- og landbruksforvaltningen har tatt utgangspunkt i Strategisk plan for 2006-2008 i sitt arbeid de siste tre årene. Det har vært betydelig ressursinnsats i arbeidet. Ut fra evalueringsrapporten fra Trøndelag forskning og utvikling, kan en slå fast at resultatene er spesielt gode når det gjelder oppfølgingen av tradisjonelt jord- og skogbruk. Det er imidlertid gjort viktig tiltak på alle satsingsområder. Nedenfor gis det en stikkordsmessig oversikt over tiltak som er gjennomført i planperioden.

3.3.1 Satsingsområde 1. Agroturisme – Natur- og kulturbasert næringsutvikling

- En stor del av SMIL-midlene er brukt til tiltak i kulturlandskapet. Det er tatt initiativ overfor gårdbrukere, for at de som er berettiget skal søke om RMP-midler.
- Det er arrangert motivasjonsmøter vedr. ”Fram i lyset” – for å bidra til skjøtsel og synliggjøring av miljøverdier i kulturlandskapet.
- Miljø- og landbruksforvaltningen har bidratt til markedsføring av småskalaproduisert mat gjennom:
  - Felles stand under logoen ”NamNamdalen” på Trøndersk matfestival i Trondheim
  - Felles stand på Namsosmartnan 2007.

3.3.2 Satsingsområde 2. Utnytte potensialet innenfor tradisjonelt jord- og skogbruk Jordbruk:

- Gjennomført Vegvalgsprosjektets fase 1 – 3 med;
  - spørreundersøkelse
  - kompetanseheving gjennom 4 kursdager
  - individuell veiledning
  - fase 4 er planlagt og skal gjennomføres i 13.03.09

- Informasjon til gårdbrukerne om mulighetene for finansiering gjennom BU-ordningen har gitt økt etterspørsel etter midler. I løpet av planperioden har antallet søknader fordoblet seg fra 10 til 20 pr. år.
- Det er arrangert "Inn på tunet"-kurs i Namdalseid og Grong med deltakelse fra Midtre Namdal. I tillegg er en del tilbydere fra regionen knyttet opp mot salgsorganisasjonen "Inn på tunet Nord-Trøndelag".
- Det er etablert en egen "melkebørs" for Midtre Namdal, og kommunene i regionen hadde likelydende regler for tilskudd til kjøp av melkekvoter i planperioden.
- Etter søknad har det blitt gitt tillatelse til uttak av rovdyr som et skadeforbyggende tiltak i regionen. På dette grunnlaget er det felt 1 bjørn i Bangdalen (utvidelse av fellingstillatelse som opprinnelig ble gitt i Steinkjer) og 1 jerv i Bangsjøområdet. Det er også gitt tillatelse til skadefelling av gaupe i Overhalla, uten at dette ga noe resultat.
- Det er etablert landbruksforum i alle kommunene. Miljø- og landbruksforvaltningen innehar sekretærfunksjonen.
- Etter søknad fra Miljø- og landbruksforvaltningen ble regionen med i prosjektet "Økoløft i kommunene". Det satses på økt økologisk produksjon i hele regionen, mens det er ett prosjekt på forbruk av økologisk mat i Fosnes og Overhalla.
- Gårdskartprosessen er gjennomført i Namdalseid og Fosnes, mens den er igangsatt i Overhalla.

Skogbruk:

- Gjennomført registrering av skogressursene i Namsos og Overhalla.
- Det er oppnådd økt tilskudd til vegbygging i Midtre Namdal i løpet av planperioden.
- Noe økning i skogkulturaktiviteten etter et lavt nivå som følge av noen år uten tilskudd.
- Et bioenergiprojekt er under utredning i Overhalla.

3.3.3 Satsingsområde 3. Merke varebygging

- Midtre Namdal har deltatt i markedsføringssamarbeidet NamNamdalen. Ellers er det ikke gjort noe på dette området – verken fra Miljø- og landbruksforvaltningen eller andre aktuelle aktører.

3.3.4 Satsingsområde 4. Bosettingsstruktur i regionen

Jordloven:

- Det er arbeidet med "Sektorplan landbruk" etter veielederen "Kjerneområde landbruk". Resultatet ble at styret vedtok egne saksbehandlingsregler for jordlovssaker, samt tegnet inn avgrensninger for sentrumsutvikling for de største sentra i regionen. I ettertid er sentrumsavgrensningene trukket tilbake på grunn av feil bruk av dette i rettssystemet.

Konsesjons- og odelsloven:

- Prosjektet om lokale bestemmelser for handtering av bo- og drivepliktbestemmelsene ble ikke igangsatt på grunn av bebudede lovendringer på dette feltet.

3.3.5 Satsingsområde 5. Miljø

- Miljø- og landbruksforvaltningen har deltatt i arbeidet med å innføre miljøledelse i kommunene (3 av 4 kommuner).
- Arbeidet med felles kommunale retningslinjer for motorisert ferdsel i utmark ble igangsatt men ble ikke gjennomført, blant annet p.g.a. at loven er under revisjon.
- Arbeidet med mål for hjorteviltforvaltningen i kommunene er igangsatt, og forventes ferdig i løpet av 2009.
- Vilt- og miljøinformasjon er gjort tilgjengelig gjennom kommunenes hjemmesider.
- Har startet med utsending av informasjon om hva som er registrert av miljøverdier på den enkelte eiendom i regionen.
- Ansatte har deltatt i arbeidet med Klima- og energiplan i kommunene.
- Miljø- og landbruksforvaltningen har organisert et opplegg for jakt på kortnebbgås i Overhalla.

4 Den lokale miljø- og landbrukspolitikken

4.1 Miljøpolitikken

Visjon

Midtre Namdal - en miljøbevisst foregangsregion som ivaretar sine unike naturressurser, særegne miljøverdier og biologiske mangfold til samfunnet og framtidige generasjoners beste.

Overordnet målsetting

Midtre Namdal skal føre en lokal miljøpolitikk der vi tar vare på naturen og det biologiske mangfoldet for framtidige generasjoner.

Kommunene i Midtre Namdal vil gjennom miljøpolitikken vise de grunnleggende holdningene til bruk og bevaring av livs- og naturgrunnlaget i regionen. Den lokale miljøpolitikken skal sikre balanse mellom bruk og vern av naturgrunnlaget, og "føre-var-prinsippet" er utgangspunkt for forvaltningen.

4.2 Landbrukspolitikken – jord- og skogbruk

Landbrukets samfunnsmessige betydning i form av verdiskaping, sysselsetting, ivaretagelsen av et levende kulturlandskap og bosetting er meget viktig for kommunene i Midtre Namdal. Landbruket er også en viktig identitetsskaper for befolkningen i regionen. Midtre Namdal har med bakgrunn i dette formulert følgende visjon og overordna målsetting for landbruket i regionen:

Visjon

Skape en landbruksrelatert offensiv som er prega av verdiskaping, optimisme og framtidstro.

Overordnet målsetting

Midtre Namdal vil arbeide for økt verdiskaping, sysselsetting, styrke bosettingen og legge til rette for næringsutvikling innenfor og i tilknytning til det tradisjonelle landbruket. Landbruket i Midtre Namdal vil også utnytte potensialet for å være en del av løsningen av klimautfordringene gjennom reduserte klimagassutslipp og økt karbonbinding i jord og skog.

5 Satsingsområder

Midtre Namdal vil prioritere følgende satsingsområder spesielt i perioden 2009-2012:

- Agroturisme
- Utnytte potensialet innenfor tradisjonelt jord- og skogbruk
- Klima og miljø
- Bosettingsstruktur i Midtre Namdal
- Omdømmebygging

De enkelte satsingsområdene blir drøftet nedenfor, med mål, strategier og tiltak som skal legges til grunn for satsingen. I denne sammenhengen er det viktig å understreke at miljø- og landbruksforvaltningen skal være en partner og et redskap for alle interessenter på miljø- og landbruksområdet i regionen. Forvaltningen skal for eksempel være en aktiv bidragsyter til initiativ og utviklingsprosjekter også utenom disse fem satsingsområdene. Det er viktig å utnytte utviklingspotensialet innenfor hele miljø- og landbrukssektoren, og et godt prosjekt vurderes som viktig uavhengig om det inngår som en del av planens hovedsatsingsområder eller ikke. For å sikre et målrettet utviklingsarbeid i regionen, vurderes det imidlertid formålstjenlig å peke ut noen hovedsatsingsområder som forvaltningen skal arbeide spesielt med i planperioden.

Viktige satsinger på nasjonalt og regionalt nivå

Som et grunnlag for utpeking av satsingsområdene i Midtre Namdal, ligger både de naturgitte fortrinnene vi har i regionen, men også kunnskap om en rekke satsingsområder på fylkes- og nasjonalt nivå.

Strategien for landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag er et meget sentralt plandokument i så måte, i og med at den legger føringer for satsing på næringsutvikling i og i tilknytning til landbruket i Nord-Trøndelag. Strategien legger også føringene for bruken av BU-midlene i Nord-Trøndelag. Strategien er utarbeidet av Fylkesmannens landbruksavdeling. I den reviderte Strategi for landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag 2009-2012 har Fylkesmannens landbruksavdeling fastsatt følgende prioriterte satsingsområder:

- Matproduksjon
- Skog og trebruk
- Fornybar energi
- Reiseliv, utmark og opplevelsesnæring
- Inn på tunet
- Bygde- og næringsmobilisering

Innenfor disse satsingsområdene prioriteres; økologisk produksjon, melke- og storfeproduksjon, lammekjøttproduksjon, og driftsopplegg med god utnytting av husdyrgjødsel og aktiv beitebruk.

Midtre Namdal har et vidt spekter av natur- og kulturressurser, som representerer et betydelig potensiale for næringsutvikling i tilknytning til landbruket. Dette er blant annet utmarksressurser som laks, innlandsfisk og vilt, ulike typer opplevelser og turisme, småskala mat og lokale håndverkstradisjoner. Dette området er også i stor grad inne i nasjonale og regionale strategier for næringsutvikling og reiseliv. Småskala vannkraft og bioenergi kan utnyttes i større grad enn i dag, og vil trolig få en langt viktigere rolle i energipolitikken

framover. Det er også et potensial for verdiskaping i å utvikle lokal foredling av trevirke, noe som stimuleres gjennom det nasjonale Verdiskapingsprogrammet for tre.

Gården kan i tillegg være grunnlag for å tilby tjenester i utdannings- og helsesektoren, gjennom "Inn på tunet"-satsing. Flere kommuner i fylket har satset aktivt på dette, og en ser positive resultater både for brukere, offentlige myndigheter og bonden/tjenesteyteren. Inn på tunet har også fått en langt tydeligere prioritering i BU-strategien i fylket for fire år framover. Det er også en betydelig nasjonal satsing på dette feltet, og dette er et felt hvor styret ønsker å forsterke arbeidet i Midtre Namdal framover.

Det er meget viktig å bidra til utvikling av hele dette spekteret natur- og kulturbasert næringsvirksomhet i åra framover. Mangfold i virksomhet og tilpasninger vil ha stor betydning for å kunne ivareta målsettingene om et aktivt landbruk og livskraftige bygder i framtida.

Agroturisme peker seg ut som et spesielt satsingsområde i Midtre Namdal. Bakgrunnen for dette er de særegne natur- og utmarksressursene i området. Namsen er en av landets beste lakseelver målt i fangstmengde, og området har lange tradisjoner for utleie av laksefiske, husvære, tilrettelegging m.m. Årgårdselva og Moelva kan også nevnes som eksempler på det rike ressursgrunlaget og potensialet for verdiskaping. Samtidig er det en rekke virksomheter med utmarknæring basert på jakt og sjøfiske i området. Namdalen har med andre ord et positivt omdømme i samfunnet som reisemål, og det ligger et potensiale i å utvikle dette videre. Midtre Namdal vil derfor videreføre satsingen på å utvikle agroturisme i kommende planperiode.

En videreutvikling og utnytting av potensialet innenfor tradisjonelt jord- og skogbruk vil også i åra framover være bærebjelken i landbruksnæringa i regionen. Det vil være viktig med fortsatt fokus på kompetanse og at næringa må bli stadig dyktigere på å ta ut marginene i produksjonen.

5.1 Agroturisme - Natur- og kulturbasert næringsutvikling

Natur- og kulturbasert næringsutvikling er en samlebetegnelse for bred satsing på næringsutvikling i tilknytning til tradisjonelt landbruk. Slik næringsutvikling står sentralt både i norsk landbrukspolitikk, og i reiselivssatsinga.

Landbruks- og matdepartementet har i sin strategi for næringsutvikling "Landbruk – mer enn landbruk" pekt spesielt på mat, reiseliv og opplevelsprodukt som tre av flere satsingsområder. Departementet sin målsetting er økt lønnsomhet og konkurransekraft og flere reiselivsbedrifter i bygdene basert på mat, kultur, natur og aktivitetsbaserte opplevelser.

I Felles fylkesplan for Nord- og Sør-Trøndelag (2009-2012) legges det stor vekt på mat og matproduksjon i regionen. I dette ligger både tradisjonell matproduksjon og utvikling av ny spesialisert matproduksjon basert på lokal matkultur.

I Reiselivsstrategi for Trøndelag 2008-2020 har en utviklet følgende visjon for trøndersk reiseliv: *Verdifulle opplevelser i Trøndelag gjennom kvalitet, samhandling og mangfold*
De overordnede målsettingene er at:

- Trøndelag i perioden fram til 2020 skal ha en vekst både i samlet reiselivsomsetning og antall overnattinger som er større enn landsgjennomsnittet
- Trøndelag skal fremstå som et bærekraftig reisemål, og utviklingen av næringen skal legge til rette for levedyktige lokalsamfunn, gode og stabile arbeidsplasser og økonomisk levedyktige reiselivsbedrifter samtidig som miljøperspektivet ivaretas.

Strategien legger økt fokus på tematisering og helhetsprodukter knyttet til dette. Temaferier knyttet til Trøndelags naturlige ressursgrunnlag er blant annet:

- Kysten
- Fiske (hav, elver, innland)
- Sykkel
- Vandring
- Historiske Trøndelag
- Mat og matopplevelser
- Aktive naturopplevelser, verneområder, nasjonalparker og randsoner til disse
- Byferie
- Vinteropplevelser – med og uten ski
- Rundreiser og opplevelsesveier

Flere av disse temaene vil være svært sentrale i videre næringsutviklingsatsing i Midtre Namdal. Agroturisme er som beskrevet ovenfor pekt ut som satsingsområde også i kommende planperiode.

Mat

Det har de siste årene vært en betydelig satsing på lokal småskala matproduksjon i Nord-Trøndelag. Satsingen har stort sett vært vellykket, og det er etablert en rekke ulike tilbydere av spesialiserte matprodukter med høy betalingsvilje i markedet. En ser imidlertid at det er enkelte områder som har lyktes bedre enn andre. I Midtre Namdal er det mellom 10 og 15 småskala matprodusenter i dag (jf. Miljø- og landbruksforvaltningen). Dette omfatter både blå og grønn sektor. Det er med andre ord et betydelig potensial for økt satsing på dette området.

Å tilby lokalprodusert mat basert på lokale tradisjoner og råvarer er en naturlig del av en overordna satsing på agroturisme, og vil kunne bidra til økt verdiskaping både for lokale produsenter av mat, og for landbruksbaserte reiselivsaktører. For å kunne ta ut det verdiskapingspotensialet som finnes her er det avgjørende å få til økt samarbeid mellom bedrifter, og sammen tilby attraktive ”pakkede” produkter som gir en bedre totalopplevelse. Økt satsing på småskala matproduksjon vil dermed være en integrert og viktig del av agroturismesatsingen i Midtre Namdal.

Kommunene i Midtre Namdal legger vekt på kvalitet når det satses på agroturisme. Den besøkende skal føle en sikkerhet for at de matopplevelsene som tilbys innenfor agroturismesatsingen i Midtre Namdal har en viss grad av lokal tilhørighet og er av høy kvalitet.

En foreslår å arbeide videre for å utarbeide særskilte kvalitetsstandarder som må være oppfylt for de småskala matprodusentene/tilbydere som ønsker å være en del av satsingen. Det vil være sentralt å dra nytte av de kompetansemiljøene som er etablert på småskala matproduksjon i fylket. Mære landbruksskole er et av fem kompetansenavn for småskala matproduksjon i landet. Kompetansenavet har ansvaret for å koordinere kompetansetiltak rettet mot småskala matprodusenter/næringsmiddelindustri innenfor fylkene Møre og

Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag. Satsingen på Mære har gitt gode resultater, og Kompetansenavet har vært en aktiv samarbeidspartner også i Midtre Namdal. Det er imidlertid viktig å dra større nytte av kompetansen som finnes gjennom navet.

Mat er som tidligere nevnt et prioritert satsingsområde i Strategi for landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag. Dette innebærer at gode prosjekter for utvikling av småskala matproduksjon blir prioritert ved tildeling av investeringstilskudd og rentestøtte fra Innovasjon Norge.

En rekke småskala matprodusenter i Namdalen har allerede etablert et samarbeid under navnet "NamNamdalen". Samarbeidet kom i stand i forbindelse med Trøndersk Matfestival i 2005, og aktørene har videreutviklet dette nettverksarbeidet og fellessatsingen fram til i dag. Dette vurderes som meget viktig, og miljø- og landbruksforvaltningen ser det som viktig å støtte dette arbeidet videre.

Utmarksbasert reiseliv

For å utvikle utmarksbasert reiseliv legger Midtre Namdal fortsatt vekt på å organisere grunneierrettighetshaverne og utvikle grunneiersamarbeid. Miljø- og landbruksforvaltningen vil være en pådriver for videre utvikling på dette området.

For å skape resultater av satsingen på utmarksbasert reiseliv i Midtre Namdal, kan det være formålstjenlig å innlede et aktivt samarbeid med ulike etablerte aktører med kompetanse på profilering, markedsføring og salg av slike produkter. Dette er også i noen grad gjort av aktører som har ønsket å utvikle slik næring.

Satsingen på utmarksbasert reiseliv vil omfatte alle utmarksressurser fra fjord til fjell. Særlig aktuelle satsingsområder er sjøfiske, laksefiske, innlandsfiske samt jakt på storvilt og hønsefugl. Tilrettelegging for opplevelser og aktiviteter er et annet område med potensial.

Som tidligere nevnt innvilget Landbruks- og matdepartementet m.fl. i 2005 støtte til Nord-Trøndelag for et prosjekt rettet mot økt verdiskaping i tilknytning til laksefiske i Namsen. Det er avgjørende å koordinere satsingen i Midtre Namdal med dette prosjektet for å få så gode samlede resultater som mulig.

Ovenfor er det i stor grad satt fokus på utmarksnæring basert på jakt og fiske. Det er imidlertid et økende marked for en rekke andre naturbaserte produkter og opplevelser. Herunder kan vi nevne overnatting og servering, organiserte turer til fots eller på ski, guidede tematurer, vannaktiviteter, gårds- og seteropplevelser, spenningsaktivitet, hesteaktivitet, hundekjøring, sykling m.m. Det er viktig å utnytte potensialet innenfor hele dette spekteret av opplevelser.

Miljø- og landbruksforvaltningen skal samarbeide med utviklingskontoret i Midtre Namdal i arbeidet med agroturismesatsingen.

Målsetting:

Økt verdiskaping med basis i landbrukseiendommen og bygdene sine samlede ressurser gjennom utvikling av agroturisme. Midtre Namdal skal styrke sin posisjon som tilbyder av natur- og kulturbaserte reiselivsprodukter, lokal mat, opplevelser og aktiviteter.

Strategier:

Styret viderefører satsingen på agroturisme, og legger spesiell vekt på:

- Utvikling, bevaring og utnyttning av landbrukets fortrinn i reiselivsmarkedet
- Tematisert produktutvikling og sammenstilling av produkter (produktutvikling og produktorganisering)
- Kvalitetsforbedring og kompetanseutvikling
- Profilering, markedsføring og salg
- Alliansebygging, samarbeid og nettverk

Utvikle, bevare og utnytte landbrukets fortrinn

Det tradisjonelle landbruket har gjennom sin bruk av areal skapt kulturlandskapet. Det aktive kulturlandskapet har stor betydning for profileringen av Midtre Namdal og Norge som reisemål. Reiselivsnæringa har i løpet av de seinere åra fått økt fokus på verdien av kulturlandskapet og at landbruket er et viktig grunnlag for deres virksomhet.

For å øke synergiene mellom landbruk og turisme, er det viktig å ta vare på og videreutvikle kulturlandskapet og kulturmiljøet. Dette må blant annet gjøres ved målrettet bruk av landbrukspolitiske miljøvirkemidler. Kommunene har fått overført forvaltningsansvar for SMIL-virkemidlene, og et tiltak er å prioritere bruken av disse midlene til tiltaksområder som er spesielt viktige i agroturismesammenheng. Aktiv utnyttning av tilskuddsvirkemidlene i Regionalt miljøprogram er også et viktig bidrag. På denne måten vil miljøvirkemidlene være med å underbygge satsingen på agroturisme.

På samme måte vil det være viktig å bidra til å skape holdninger til å ta hensyn til estetikk og landskapsinnpassing ved bygging av nye driftsbygninger i regionen. Dette vil også ha betydning for hvilket kulturlandskap en kan tilby boende og besøkende i framtida.

Tiltak:

1. Prioritere spesielt viktige områder for agroturismesatsing i kommunene ved revidering av de kommunale tiltaksstrategiene for bruk av SMIL-midlene. Dette må gjøres i samarbeid med faglaga.
2. Utvikle kulturlandskapet i regionen gjennom aktiv utnyttning av tilskuddsvirkemidlene i Regionalt miljøprogram. Miljø- og landbruksforvaltningen vil ha en viktig funksjon i å informere om ordningen og tilrettelegge for planlegging av tiltak m.m.
3. Bidra til økt fokus på virkninger for kulturlandskapet ved nybygg i landbruket og tilknytt nærings.

Tematisert produktutvikling og sammenstilling av produkter

Når det gjelder "produktorganisering", settes fokus på at det er et betydelig verdiskapingspotensiale i at ulike regionale bedrifter går sammen og tilbyr attraktive "pakkede" produkter. Dette vil gi den reisende en høyere totalopplevelse og samtidig øke totalomsetningen i regionen. Det kan blant annet være snakk om å koble ulike opplevelser, aktiviteter, matkultur og utmarksprodukter. Menneskelige ressurser, bygninger, kulturminner, mat og dyr, natur og kulturlandskap kan i kombinasjon bli lønnsomme "opplevelsespakker" i reiselivsmarkedet. Ved aktiv bruk av lokale underleverandører, vil den samla lokale verdiskapinga øke.

Tiltak:

1. Etablere nettverk mellom aktører i landbruksrelatert reiselivsnæring og annet reiseliv/næringsliv med formål produktorganisering.
2. Satsing på å koble flere bedrifter i Midtre Namdal opp til Norsk Gardsmat og Bygdeturisme.
3. Det skal arbeides for å gjøre kompetansen på navet for mat og kompetansenavet for reiseliv på Mære tilgjengelig for næringa i Midtre Namdal.
4. Etablere nettverk mellom småskala matprodusenter i Midtre Namdal, samt Namdalen som helhet. Det vil være viktig å bidra aktivt til å videreutvikle nettverkssamarbeidet "NamNamdalen".
5. Miljø- og landbruksforvaltningen skal være aktiv rådgiver for å bidra til at aktører i regionen tar en større del av investeringsmidlene rettet mot mat på regionalt nivå og fra Verdiskapingsprogrammet for mat. Dette innebærer også videreutvikling av eksisterende produsenter.
6. Formidle samarbeid med ulike etablerte aktører innen profilering, markedsføring og salg.
7. Utnytte utviklingspotensialet gjennom "Lakseprosjektet i Namsen".

Kvalitetsforbedring og kompetanseutvikling

Miljø- og landbruksforvaltningen vil bidra til at det etableres egne kvalitetsstandarder for reiselivsbedrifter som vil være en del av agroturismesatsingen i Midtre Namdal. Dette skal gjøres i samarbeid med reiselivsnæringa og landbruksnæringa. Det legges vekt på at dette skal være et forpliktende samarbeid mellom de ulike partene. Det skal også iverksettes tiltak for å utvikle vertskapsrollen.

Tiltak:

1. Utforme kvalitetsstandarder som skal kjennetegne de reiselivs-, opplevelses- og matprodusenter som gjennom forpliktende samarbeid er en del av agroturismesatsingen i Midtre Namdal. Dette skal være et kvalitetsmerke for produktet som tilbys.
2. Etablere et prosjekt med relevante aktører og Utviklingskontoret med formål kompetanseutvikling relatert til agroturismesatsinga. I dette ligger blant annet å hente inn erfaringer fra andre deler av landet gjennom en studietur.

5.1.1 Motorisert ferdsel i utmark som grunnlag for næringsutvikling

Interessen for motorisert ferdsel i utmark er økende, særlig bruk av snøscooter. Det ligger følgelig et potensial for næringsutvikling og verdiskaping gjennom tilrettelegging for aktiviteter, opplevelser og matservering m.m. i tilknytning til motorisert ferdsel. Det store engasjementet omkring regelverket for motorisert ferdsel i utmark har en sett i løpet av det siste året, etter at Direktoratet for naturforvaltning la fram forslag til ny lov om motorisert ferdsel. Lovforslaget ville, dersom det ble vedtatt, innebære en betydelig innstramming i forvaltninga av motorisert ferdsel. Kommunenes rolle ville blitt innskrenket, næringskjøring med kjøretøy i landbruket i utmark og på snødekt innmark ville blitt gjenstand for søknadsbehandling. Muligheten for motorisert ferdsel i retning rekreasjon ville blitt ytterligere strammet inn. Styret legger vekt på at lokaldemokratiet fortsatt må ha en viktig rolle i forvaltningen av motorisert ferdsel.

Lovverket setter klare rammer for slik ferdsel, men vi mener det er muligheter for tilrettelegging og økt næringsutvikling innenfor disse rammene.

Leiekjøring med snøscooter i hytteområder kan skape tilleggssinntekter for lokale grunneiere. I Midtre Namdal er det imidlertid ført en relativt liberal politikk på området, og det er i mange tilfeller åpnet for at hytteeiere kan frakte proviant og utstyr til hytter med egen scooter.

Det vil derfor kunne være aktuelt å ha en strengere dispensasjonspraksis i forhold til scooterkjøring til egne hytter, og i større grad legge vekt på leiekjøring. Samtidig vil en vurdere muligheten for å etablere organiserte utfartsløyper for snøscooter, for eksempel langs ubrøyta skogsbilveier og i utmark hvor konflikten med andre interesser er begrensa.

Tiltak:

1. I næringsutviklingssammenheng vil en ta sikte på å opprette organiserte utfartsløyper for snøscooter i regionen. Slike utfartsløyper vil føre til økt motorisert ferdsel i enkelte områder, men en vil med denne organiseringen sikre at ferdselen kanaliseres til spesielle traseer. Ved fastsetting av traseene må det tas nødvendige hensyn til andre interesser, miljø, vilt m.m. Mulighetene for næringsutvikling ligger i tilrettelegging av overnattingstilbud, matservering, opplevelser og aktiviteter i tilknytning til en slik utfartsløype.
2. Det skal derfor igangsettes et arbeid for å få tilrettelagt organiserte utfartsløyper for snøscooterkjøring i regionen, samt få et samarbeid med andre regioner.

5.2 Utnytte potensialet innenfor tradisjonelt jord- og skogbruk

Tradisjonelt jord- og skogbruk har stor betydning for verdiskapingen i regionen. Midtre Namdal legger stor vekt på å utnytte potensialet som finnes for økt verdiskaping innenfor det tradisjonelle landbruket.

Verdens befolkning og næringsliv har gjennomgått betydelige endringer i løpet av de siste årene, og særlig det siste året. Internasjonalt har vi blitt stilt overfor fire ulike kriser, men likevel kriser som påvirker hverandre gjensidig; matvarekrisen, energikrisen, klimakrisen og finanskrisen.

FNs mat og landbruksorganisasjon (FAO) har utarbeidet prognoser for verdens behov for mat i framtida. De anslår at verdens matproduksjon må økes med 50 prosent innen år 2030. Verdens matproduksjon har økt helt fram til i dag, men veksten i verdens befolkning er større. Det betyr at matproduksjonen må økes betydelig i de neste tiårene for å kunne dekke verdens behov for mat. Det finnes betydelige områder i verden som kan settes inn i effektiv matproduksjon, og det finnes dermed et potensial for økt produksjon. Tilgangen på ferskvann er imidlertid en minimumsfaktor i deler av disse områdene. Klimaendringer vil også påvirke dette bildet.

Befolkningsvekst, høyere forbruk av kjøtt og melk, tap av produktive arealer som følge av urbanisering, klimaendringer og arealer til energiproduksjon har i de siste årene bidratt til en økning i verdensmarkedsprisene på mat. Dette kulminerte i en historisk pristopp sommeren 2008. Verdensmarkedsprisene har imidlertid gått ned igjen, men nivået er fortsatt høyere enn i 2005. Det varige behovet for økt matproduksjon vil trolig bidra til at prisdannelsen blir mer avhengig av avlingene på verdensbasis det enkelte året, og det er ikke usannsynlig å se for seg

større og raskere variasjoner i verdensmarkedsprisene for mat i framtida. Dette vil også påvirke matproduksjonen i Norge.

Statistisk sentralbyrå har lagt fram prognoser som anslår at Norges befolkning vil øke med 1 million innbyggere innen 2030. Dette vil i seg selv bety at norsk matproduksjon må økes med 20 prosent innen 2030. Dette forutsetter at vi skal opprettholde vår selvforsyningsgrad i perioden.

En usikkerhetsfaktor i denne sammenhengen er konsekvensene av menneskeskapt klimaendring. En av Norges fremste fagpersoner på klima og landbruk, Arild Vatn ved UMB på Ås, har vist til modellberegninger som anslår at en viss temperaturøkning vil bedre vilkårene for matproduksjon i Trøndelag (+ 20% avlingsnivå). På Østlandet vil imidlertid temperaturøkninger føre til en marginal avlingsnedgang fra dagens nivå. Årsaken til dette er først og fremst mangel på nedbør. Det må understrekes at disse prognosene er basert på modeller, men konklusjonene stemmer godt med signaler fra FN's klimapanel, som viser at sørlige områder (ekvator) vil ha stor avlingsnedgang, mens en vil få en betydelig økning i avlingsnivå i nordlige områder. Dette underbygger at nordlige områder vil få en mer sentral rolle i verdens matproduksjon ved temperaturøkninger forårsaket av klimaendringer.

Med dette internasjonale bildet som bakgrunn vil det være riktig å fokusere på nødvendigheten av å produsere mat i stor skala i Norge og ikke minst i Trøndelag. Landbruket i Midtre Namdal må derfor utvikles videre, med mål å bidra til å dekke en framtidig økt etterspørsel av mat både innenlands og internasjonalt. Den viktigste ressursen i denne sammenhengen, dyrkajorda, må dermed få et sterkere vern mot nedbygging. Landbrukets potensial til å forebygge klimaendringer gjennom karbonbinding i jord og skog, samt utvikling av fornybar energi må også utnyttes.

Målsetting

Kommunene i Midtre Namdal vil øke verdiskapingen i tradisjonelt jordbruk for å sikre sysselsetting og bosetting.

5.2.1 Jordbruk

Strategier

For å nå målsettingen vil kommunene i Midtre Namdal fokusere spesielt på:

- Økt kompetanse
- Økte markedsandeler
- Utvikling på enkeltbruk og etablering av samarbeidsløsninger
- Økologisk jordbruk
- Videreutvikle kulturlandskapet og kulturminner som grunnlag for bolyst, næringsutvikling og biologisk mangfold

Økt kompetanse

Flere undersøkelser har vist at det er store forskjeller i økonomisk resultatet ved ellers sammenlignbare driftsenheter i tradisjonell jordbruksproduksjon. Selv om driftsenhetene ressursmessig er like, varierer det økonomiske resultatet betydelig. Disse resultatene gir et klart bilde av at bondens kompetanse som bedriftsleder har stor betydning for økonomisk resultat, og det er dermed stort potensial for å øke inntekten/verdiskapingen i eksisterende

produksjoner ved kompetanseheving. Økt kompetanse kan også bidra til økt optimisme i landbruket.

Landbrukets fagsenter i Overhalla har i lang tid vært en viktig aktør med hensyn til kompetanseutvikling i landbruket i regionen, og kan også spille en viktig rolle framover. Økt samhandling mellom rådgivningsaktører i regionen, blant annet samvirkeorganisasjonene, landbrukets fagsenter og miljø- og landbruksforvaltningen vil være et viktig bidrag for å sikre helhetlig rådgivning. Vegvalgsprosjektet som er gjennomført med bakgrunn i den strategiske planen fra 2006, har bidratt til å øke bevissthet og kompetanse om egen næringsvirksomhet blant bøndene som har deltatt. De som velger å satse i jordbruket framover må bli enda dyktigere til å ta ut marginene i produksjonen, noe som krever stadig faglig utvikling. For å fylle dette behovet, og som en oppfølging av vegvalgsprosjektet, bør det etableres produsentgrupper for kompetanseøkning

Tiltak

- 1) Kompetansen fra vegvalgsprosjektet må videreføres for ytterligere kompetanseutvikling i næringa.
- 2) Miljø- og landbruksforvaltningen skal i samarbeid med andre rådgivningsaktører i Midtre Namdal etablere produsentgrupper for spesialisert produksjonsretta kompetanseøkning. De legges vekt på både faglig utvikling og sosial kontakt i denne sammenheng.
- 3) Det skal vurderes å utvikle et betalingsbasert veiledningsopplegg som med basis i regnskapsanalyser skal gi målrettet og situasjonstilpasset veiledning til gårdbrukerne.

Økte markedsandeler

Midtre Namdal sin andel av antall produksjonsdyr og areal i Nord-Trøndelag har med noen unntak økt de siste årene (vist i figur 3.1). Dette sier noe om utviklingen i regionens markedsandeler. Midtre Namdal har blitt en tyngre jordbruksregion i nord-trøndersk sammenheng.

For å gjøre regionen mer robust mot endringer i de landbrukspolitiske rammevilkårene, er det fortsatt en målsetting å øke markedsandelene for de tradisjonelle jordbruksproduktene fra regionen.

I denne sammenhengen vil vi trekke inn behovet for å gi landbruket i Namdalen Nord-Norge vilkår i de landbrukspolitiske virkemidlene. Kommunene i Namdalen har som kjent kommet inn under Nord-Norge vilkår. Det er naturlig, og behov for, å gjøre en tilsvarende endring i de landbrukspolitiske virkemidlene. Dette vil være et sentralt politisk grep for å sikre matproduksjonen i regionen. Det er i denne sammenhengen svært viktig at det bevilges midler gjennom jordbruksavtalen til dette formålet.

Fylkesmannens landbruksavdeling har i forbindelse med strategien for landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag utarbeidet en oversikt over innvilget BU-midler i kommunene fordelt på antall bruk i perioden 2004-2008. Fosnes ligger på tredjeplass på denne lista med hele 70 000 kr pr bruk investert i kommunen. Bare Grong og Røyrvik ligger over dette nivået. Overhalla ligger på 10. plass med i underkant av 50 000 pr bruk. Namdalseid og Namsos ligger på henholdsvis 14. plass og 16. plass. I Namdalseid er det investert ca 33 000 pr bruk, i Namsos ca 25 000 kr pr bruk.

Det har med andre ord vært betydelige investeringer i regionen den siste perioden, men det er særlig grunn til å peke på de store investeringene i Fosnes sammenlignet med

produksjonsomfanget i kommunen. Det er viktig å bidra til å opprettholde høy aktivitet på investeringsida også i neste planperiode.

Det er helt på det rene at tildelingene Nord-Trøndelag har fått til investeringer gjennom jordbruksavtalen ikke er store nok til å sikre tilfredsstillende investeringstakt i jordbruksproduksjonen i fylket. Det er dermed betydelig konkurranse om investeringsvirkemidlene. Det er, i alle fall i deler av fylket, et inntrykk at etterspørselen etter investeringsvirkemidler er mindre ved søknadsomgangen i 2009, sammenlignet med hva som har vært situasjonen de siste åra. Dette kan skyldes usikkerhet på grunn av stor kostnadsøkning på viktige innsatsvarer og store renteøkninger i 2008 på grunn av finanskrisen. Rentenivået er imidlertid gått ned, og det forventes også at prisen på innsatsvarer som kunstgjødsel skal ned i tida framover. Det blir viktig å se hvordan Innovasjon Norge oppsummerer når de har fått oversikt over søknadsmassen. Signaler fra enkelte kommuner kan imidlertid tyde på at det kan være lettere å få tildelt BU-midler i 2009.

Kommunene i Midtre Namdal har en klar målsetting om å bidra til at vår region tar en stor andel av disse virkemidlene. Strategien for å oppnå dette er å sørge for motiverte næringsaktører med framtidstro, som evner å utvikle gode prosjekter. Slike prosjekter vil nå opp i konkurransen med prosjekter fra andre deler av fylket. Dette vil ha stor betydning for verdiskaping, sysselsetting og kulturlandskap i regionen.

Melkeproduksjon

Mye av driftsapparatet i melkeproduksjonen ble bygd på 1970- og 1980-tallet. Dette driftsapparatet er nå utslitt, og nye krav til hold av husdyr har aktualisert behovet for restaurering av eksisterende driftsapparat, samt bygging av nytt. Det er investert betydelige beløp i driftsbygninger i melkeproduksjon i forrige planperiode. I starten av planperiode var så godt som utelukkende melkeproduksjon og storfekjøtt prioritert i den regionale BU-strategien. I dag er imidlertid prioriteringen langt bredere, og en har fått inn andre produksjoner. Midtre Namdal har økt sin andel av produksjonsgrunnlaget i form av melkekvoter i fylket. Alle de fire kommunene har økt melkekvoten i perioden 2004-2008. Dette betyr at næringa har en offensiv tilnærming til utviklingen av melkeproduksjonen i hele regionen. Dette faktum bør benyttes i forbindelse med økt satsing på omdømmebygging.

Det har vært enighet i regionen om å bidra til at melkekvote som legges ut for salg i regionen også finner sin kjøper i regionen. I tillegg er det stimulert til at melkeprodusentene i Midtre Namdal er aktive etterspørrere etter kvote som er lagt ut for salg i andre deler av Nord-Trøndelag. Som oppfølging av Strategisk plan 2006-2008 har kommunene innført tilskudd for kjøp av melkekvote i regionen. Dette har bidratt til å styrke regionens andel av melkeproduksjonen. Det er også et viktig signal til næringa om politisk vilje til å legge til rette for melkeproduksjon i Midtre Namdal. Styret mener dette er svært viktig, og ordningen videreføres i neste planperiode.

Det er også etablert en "melkebørs" for Midtre Namdal for formidling av melkekvote. Landbruksforvaltningen i Midtre Namdal, Landbrukets fagsenter og TINE har vært hjelpelig med å formidle melkekvote til de melkeprodusentene som ønsker å kjøpe kvote i Midtre Namdal. Denne funksjonen er også koblet til kompetansesatsingen.

Det ble i jordbruksforhandlingene i 2008 åpnet for leie av melkekvote innenfor fylkesgrensene. Dette gir en ny mulighet for å utnytte kapasitet i eksisterende driftsbygninger

og å utvide produksjonen i forbindelse med bruksutbygging. Ordningen er fleksibel i og med at det ikke er begrensninger i mengde som leies ut eller leies inn til bruket. Kvotefordelingen i Midtre Namdal må også omfatte slik leie av melkekvote framover.

Den beste måten å øke Midtre Namdals markedsandeler på melk videre, er å sikre at melkeprodusentene har tilstrekkelig kompetanse, økonomi og framtidstro til å utvikle egen melkeproduksjon, og dermed ønsker å kjøpe/leie melkekvote fra andre produsenter i regionen/fylket.

Tiltak:

1. Sikre nødvendig investeringer i melkeproduksjonen gjennom rådgivning, og målrettet informasjon om investeringsvirkemidlene.
2. Videreføre ”melkebørsen” i form av et kontaktpunkt ved Miljø- og landbruksforvaltninga, Landbrukets fagsenter og TINE, hvor det ytes rådgivning i forbindelse med kjøp og leie av melkekvote. Dette tilbudet må også ses i sammenheng med satsing på kompetanse.
3. Videreføre ordningen med tilskudd til kjøp av melkekvote.
4. Bidra med tilrettelegging og rådgivning til nye brukere som søker om å få tildelt melkekvote fra staten.

Kjøttproduksjon

Det ble i 2004 utarbeidet en handlingsplan for kjøttproduksjon i Trøndelag. Fylkesmannens landbruksavdeling har stått bak arbeidet. Denne planen omhandler alle kjøttslag og ble utviklet i fellesskap mellom landbrukets organisasjoner, foredlingsbedriftene, landbruksforvaltningen på fylkesnivå og virkemiddelapparatet. Målet for denne handlingsplanen er at ”Trøndelag skal utvikles til å bli den ledende region i Norge på produksjon og foredling av kjøtt”. For å nå målet er det foreslått en rekke tiltak, men det legges særlig vekt på mer samordnet rådgivning overfor produsentene. Det er utarbeidet egne delplaner for de enkelte kjøttslagene. Det vil være viktig å dra nytte av det nettverket som er skapt i dette arbeidet for å kunne ta strategisk riktige beslutninger for utvikling av kjøttproduksjonen i Midtre Namdal.

Storfe

Det er fortsatt et betydelig markedsunderskudd av storfekjøtt i Norge i dag. Dette underskuddet vil bli større i åra framover, og er i hovedsak et resultat av utvikling i melkeproduksjonen med høyere avdrått av melk pr ku, og dermed færre fødte kalver. Denne reduksjonen i kjøttproduksjon i tilknytning til melkeproduksjon er ikke kompensert med tilstrekkelig økning i spesialisert storfekjøttproduksjon. Det kan ligge muligheter for økt kjøttproduksjon framover, i og med at økologiske melkeprodusenter i regionen spesialiserer seg på melkeproduksjon og øker produksjonsvolumet. Dette vil kunne øke dyretallet totalt sett, og gir tilgang på kalv til andre kjøttprodusenter.

Det er med andre ord stort markedspotensial for å øke denne produksjonen i Midtre Namdal, og det er en målsetting å utnytte verdiskapingspotensialet som ligger her.

For å kunne oppnå tilfredsstillende driftsøkonomi i storfekjøttproduksjon, er det viktig å holde investeringskostnadene pr dyreplass på et moderat nivå, samtidig som arbeidsbehovet pr dyr ikke kan være for stort. En mer spesialisert storfekjøttproduksjon med større enheter og faglig dyktige produsenter blir derfor en forutsetning for å oppnå tilfredsstillende økonomi. I denne

forbindelse kan ulike former for samarbeidsløsninger være aktuelle. Eksisterende bygningsmasse som har gått ut av melkeproduksjon kan nyttes til storfekjøttproduksjon, men det er nødvendig å tilpasse dette driftsapparatet slik at en får rasjonelle driftsopplegg.

I forhold til produksjon av storfekjøtt er det viktig å dra nytte av endringen i produksjonstilskuddsforordningen som følge av jordbruksforhandlingene i 2008. Det ble åpnet for å gi eget husdyrtilskudd til ammeku for enkeltmedlemmer i samdrifter. Forutsetningen er at det kan dokumenteres at ammekyrne er av minst 50 % kjøttferase. Dette betyr at medlemmer i melkesamdrift enkeltvis kan få husdyrtilskudd for ammeku, noe som for eksempel gjør det mer interessant å utnytte driftsbygninger som står tomme i dag. Endringen har også betydning for økonomien i ammekuproduksjon på enkeltbruk. Styret vil bidra til å få opp kjøttproduksjon i tilknytning til samdrifter i regionen.

Tiltak:

1. Midtre Namdal skal søke å øke storfekjøttproduksjonen både i tilknytning til melkeproduksjonsbruk og som spesialisert produksjon. Miljø- og landbruksforvaltningen skal stimulere nye produsenter.
2. Stimulere til at enkeltmedlemmer i melkesamdrifter og andre melkeprodusenter utnytter muligheten for kjøttproduksjon i eksisterende uutnyttede driftsbygninger, jf regelverksendringer etter jordbruksforhandlingene 2008.

Sau

Det er et betydelig sauehold i Midtre Namdal. Saueproduksjonen bidrar til betydelig verdiskaping, og er også meget viktig for kulturlandskapet gjennom beiting i innmark og utmark. Beiting er også viktig for det biologiske mangfoldet. Vi ser imidlertid at dyretallet har gått dramatisk ned de siste åra. Fra 2004 til 2008 har antall søyer og antall lam gått ned med henholdsvis 35,4 % og 31,5 %. Denne utviklingen skyldes særlig rovdyrproblematikk og manglende økonomi i produksjonen. Sau har imidlertid fått et betydelig økonomisk løft i jordbruksoppkjørene de siste åra, og dette burde dermed isolert sett økt interessen for produksjonen. Det er også et betydelig underskudd av sau på det norske markedet. Rovviltproblematikken har tiltatt de siste åra, og gjør situasjonen for sauebruket uholdbar i store deler av regionen. Det er et stort paradoks at produksjonen og produksjonsmiljøet svekkes i regionen, samtidig med at det er et stort underskudd av sauekjøtt i Norge.

I St.meld. nr 15 (2003-2004) ”Rovvilt i norsk natur” har Stortinget slått fast at beitenæringene fortsatt skal kunne bruke utmarka. Dette krever stor innsats med hensyn på forebyggende tiltak. Miljø- og landbruksforvaltningen i Midtre Namdal skal bidra aktivt for å sikre at saueholdet, og beitenæringa i Midtre Namdal kan dra nytte av støtte til forebyggende tiltak mot rovdyrskader. Dette innebærer aktiv oppfølging mot den regionale Rovviltnemnda og Fylkesmannen, samt samarbeid med næringa i regionen. Tiltak kan for eksempel omfatte bruk av radiobjeller og tilsyn. For enkelte produsenter med vedvarende uakseptable tap, vil et arbeid for å etablere rovviltsikre gjerder være en mulighet for å sikre videre drift. Dette virkemidlet er i prinsippet ikke forenlig med utnytting av beiteretten i utmark, og kan også i enkelte områder skape konflikter med andre brukergrupper av utmarka. Vi vet for eksempel at reindriften er imot slike gjerder, og etablering av rovviltsikre gjerder vil øke rovvilttrykket for beitenæring utenfor gjerdene. Styret vil imidlertid legge til rette for produsenter som ser dette som en siste mulighet for å fortsette sauedriften.

Miljø- og landbruksforvaltningen skal også bidra til at konfliktnivået mellom beitenæring og rovdyr reduseres gjennom effektivt uttak av skadedyr som det er gitt fellingstillatelse for.

Kommunale jaktlag kan benyttes for å sikre slikt uttak. Det er også viktig at kommunen legger til rette for bruk av effektive virkemidler i forbindelse med lisens- og kvotejakt på jerv og gaupe. Jerven har vist seg spesielt vanskelig å beskatte gjennom ordinær lisensjakt og båsfangst. Det må imidlertid kunne legges til rette for effektivt uttak av rovvilt ved bruk av det virkemiddelapparatet kommunene forvalter. Dette kan bety bruk av snøscooter til lokalisering av jerv i forbindelse med jakt, og for oppsyn med jervebås. Dette anses som avgjørende for å få effektiv jakt på jerv. I forbindelse med jervebås må det også kunne godkjennes elektronisk overvåking som erstatning, eller delvis erstatning, for daglig tilsyn. Det skal arbeides aktivt fra styret og forvaltninga for å få godkjent slike virkemidler i forbindelse med uttak av rovvilt.

Det skal også arbeides for å få utvida lisensjaktperioden for bjørn til den går i hi, for å kunne utnytte sporsnøjakt som metode. Dette har vist seg effektivt, og er ønskelig for å bidra til regulering av bjørnebestanden utenfor områdene med mål om yngling.

Miljø- og landbruksforvaltninga i Midtre Namdal skal også bidra med veiledning i forhold til søknad om erstatning for tap av husdyr til freda rovvilt.

Tiltak:

1. Bidra til kompetanseutvikling og fokus på utvikling av samarbeidsløsninger i saueholdet.
2. Midtre Namdal vil sikre en effektiv rovviltforvaltning med fokus på konfliktdemping, og effektivt uttak av skadedyr gjennom bruk av kommunale ressurser og jaktlag. Mulighet for utnytting av beiteretten i utmark er avgjørende for saueholdet i regionen. Det skal arbeides for godkjenning av motorisert ferdsel i forbindelse med lokalisering av rovvilt (særlig jerv) og transport av personell i forbindelse med lisensfelling og båsfangst. Ved båsfangst vil også elektronisk overvåking være et viktig hjelpemiddel.
3. Utnytte skadereduserende- og konfliktdempende tiltak, eksempelvis radiobjeller og tilsyn.
4. Produsenter med uakseptable tap, som ser etablering av rovviltsikre gjerder som eneste mulighet for videre drift, vil støttes i dette av miljø- og landbruksforvaltningen.

Gris

Det har vært en reduksjon i antall avlspurker i regionen fra 2004 til 2007, men regionens andel av fylket er stabil. For slaktegris er det også en liten nedgang i perioden, men produksjonen har likevel ligget relativt stabilt. Det er imidlertid grunn til å rope et varsko i forhold til produksjonsmiljøet på gris i regionen. Det er i dag en produsent i Fosnes, 1 produsent i Namsos og 8 i Overhalla. Det er behov for å ha fokus på utvikling av griseproduksjonen framover.

Det vil være viktig å få Nord-Norge vilkår i tilskuddssammenheng for grisen i Namdalen. Det er et betydelig sprang oppover i økonomien i griseproduksjon når du passerer Nordlandsgrensa. Som tidligere nevnt vil det ha stor betydning å komme inn under tilsvarende vilkår som Nord-Norge. Dette er avgjørende for å berge griseproduksjonen i området. Samtidig bør produksjonsmiljøet styrkes gjennom nettverk.

Slaktekylling

Vi har hatt en formidabel økning i produksjonsvolumet i Midtre Namdal de siste to årene. Det er 15 nye kyllingfjøs i regionen. På landsbasis er kyllingproduksjonen nå inne i en overproduksjonssituasjon, men det iverksettes tiltak fra foredlingsindustrien for å redusere

produksjonen. Tiltakene er utkjøp av innsett og generell reduksjon i produksjonen. Markedet for kylling er imidlertid fortsatt i vekst, og markedssituasjonen vil bedres.

Verpehøner

Eggproduksjonen står overfor behov for fornying av driftsapparat på grunn av forbud mot bur fra 2012. Det er nasjonalt avsatt en egen tilskuddspott i det enkelte fylket gjennom BU-midlene til ombygging av eksisterende driftsbygninger. Det er viktig å bidra til at disse virkemidlene utnyttes også i Midtre Namdal.

Uvikling av enkeltbruk og etablering av samarbeidsløsninger

Det tradisjonelle jordbruket står som nevnt tidligere overfor et stort investeringsbehov for å kunne opprettholde volumproduksjonen i åra framover, og et sentralt spørsmål blir hvordan en kan bidra til å sikre nødvendige investeringer.

Det har i de siste årene vært stor interesse for å etablere ulike former for samarbeidsløsninger, særlig samdrifter i melkeproduksjonen. Bakgrunnen for denne utviklingen har blant annet vært ønsket om organisert arbeidstid/fritid, produksjonsmiljø, kostnadsreduksjoner og at en gjennom dette får et større produksjonsgrunnlag som kan forsvare større investeringer.

Den relativt betydelige etableringen av samdrifter i melkeproduksjonen er også et resultat av at samdrifter har vært eneste mulighet innenfor kvoteregelverket til raskt å utvide produksjonsgrunnlaget ved driftsenheter med melkeproduksjon. Det har i praksis vært åpnet for leie av melkekvote mellom produsenter innenfor en avstand på 17 km, i og med at det ikke lenger har vært aktivitetskrav for deltakere i samdrift i melkeproduksjon. Det er i dag etablert 28 samdrifter i Midtre Namdal.

I og med at det i Jordbruksavtalen 2008 ble innført kvoteleie innenfor fylkesgrensene, er ikke samdrift lenger eneste mulighet for å få samlet melkeproduksjonen i større driftsenheter. Denne muligheten for leie av kvote gir en langt mer fleksibel kvoteordning. Det kan for enkelte samdrifter, som i realiteten har vært leieforhold med passive brukere, være riktig å vurdere om samarbeidet bør omorganiseres til leie. Dette kan i enkelte tilfeller være mer ryddig, og kan bidra til å redusere utgifter til regnskapsføring.

Prosjektet "Lykkelig som stor?" har erfart at det er behov for prosesser/teambuilding, slik at deltakernes ulikheter kan bli en styrke for samdrifta i stedet for et problem. Dette er aktuelt både før beslutningen om samdrift tas, og i driftsfasen. Erfaringer fra dette prosjektet kan det være hensiktsmessig å ta hensyn til i forbindelse med kompetansesatsingen i Midtre Namdal.

Andre samarbeidsløsninger, som purkeringer i griseproduksjon, og storfekjøttproduksjon har også fått økt interesse i den senere tid. Videre vil samarbeid mellom husdyr-, korn- og grøntproduksjon innenfor økologisk landbruk være viktig framover. Utnytting av husdyrgjødsel er viktig for å sikre avlingsnivå i økologisk planteproduksjon. Samdriftsløsninger i arbeidsintensive produksjoner som melkeproduksjon vil frigjøre arbeidskraft på de enhetene som inngår samarbeid. For å opprettholde inntektsnivået for enkelt deltakerne vil det derfor være nødvendig å bruke denne arbeidskrafta til noe annet, dvs hente inntekt fra annen virksomhet på landbrukseiendommen eller utenom bruket. For å nå målsettingen om bosetting og sysselsetting i distriktene vil det med andre ord være helt avgjørende å lykkes med annen landbruksrelatert næringsutvikling dersom en ønsker å gå inn

på en ensidig satsing på samdriftsløsninger i jordbruket. Dette vil kreve betydelig økt fokus på tilleggssnæringer. Det ligger et potensial for kostnadsreduksjoner i å etablere samarbeidsløsninger i tradisjonelt jordbruk, og produsentene vil i større grad arbeide i et fellesskap og ha ordna ferie og fritid. Det vil fortsatt være viktig å utvikle slikt samarbeid framover.

Styret i miljø- og landbruksforvaltninga vil imidlertid ikke peke på dette som den eneste farbare vei for å utvikle jordbruket. Mangfold i tilpasninger vil være meget viktig i tida framover. Dyktige enkeltbønder satser alene, og kompetanse og profesjonalitet er viktige elementer. Disse kjennetegnes også ved at de har et tydelig ønske om å fortsette i næringa. Veiledning og økonomisk rådgivning/kompetanse er sentralt for å sikre nødvendig investeringer og utvikling også på enkeltbruk i åra framover.

Velferdsordningene har blitt viktigere for jordbruket. Produksjonsmiljøene reduseres og det sysselsettes færre personer i jordbruksproduksjonen. Dette har også gjort det vanskeligere å skaffe nødvendig arbeidskraft til avløsning i forbindelse med ferie og fritid, samt ved sykdom. Velferdsordningene har størst betydning for enkeltprodusenter, som ikke inngår i ulike samarbeidsløsninger. Disse er avhengige av å få tak i arbeidskraft ved behov for ferie eller ved sykdom, og å ha økonomisk evne og likviditet til å lønne slik arbeidskraft.

Tiltak:

1. Gjennom veiledning og kompetansetiltak skal det settes økt fokus på å utnytte alle ressursene på bruket. Dette vil være viktig for videreutvikling av enkeltbruk. Diversifisering og spesialisering vil være mulige strategier.
2. Det skal opprettes nettverk/produsentgrupper som møtes jevnlig for å videreutvikle kompetansen innenfor ulike produksjoner.
3. Utvikle samarbeidstiltak i landbruket.
4. Styret i miljø- og landbruksforvaltninga skal arbeide for å bedre velferdsordningene i landbruket.

Økologisk jordbruk

Økologisk landbruk har vært et satsingsområde i den nasjonale landbrukspolitikken siden St.meld. nr 19 (1999-2000) Om norsk landbruk og matproduksjon ble lagt fram i 1999. Det er nå en nasjonal målsetting at det skal være 15 % økologisk produksjon og forbruk innen 2015. Det har hele tiden vært en forutsetning at det må være tilstrekkelig etterspørsel i markedet til å ta unna produksjonen. I Nord-Trøndelag var 4,8 % av arealet økologisk i 2007.

Ved inngangen til 2009 var andelen økologisk areal i kommunene i Midtre Namdal som følger: Namdalseid 17,4 %, Fosnes 11,2 %, Namsos 3,4 % og Overhalla 4,6 %. I 2004 var andelen henholdsvis 7,9 %, 7,5 %, 5,6 % og 1,7 %. Både Namdalseid, Fosnes og Overhalla har hatt en betydelig økning, mens vi ser at andelen er redusert noe i Namsos. Regionen hadde 9 310 daa økologisk areal, fordelt på 37 produsenter ved inngangen til 2009.

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag og Sør-Trøndelag har utarbeidet Handlingsplan for økologisk landbruk i Trøndelag for perioden 2006-2010. Her slås det fast at erfaringene med økologisk produksjon så langt har vist at omlegging fra konvensjonell til økologisk drift er faglig krevende, og en god rådgivningstjeneste er helt avgjørende for at den som legger om skal lykkes. I Trøndelag har forsøksringene og Produsenttjenesten i TINE opparbeidet mye kompetanse på området. Dette må utnyttes videre.

Handlingsplanen har som hovedmålsetting at ”Innen 2010 skal Trøndelag være den ledende regionen i landet på økologisk produksjon, foredling og omsetning”. Det er også fastsatt en rekke mer konkrete delmål på enkeltproduksjoner. For eksempel skal økologisk areal være 10% av totalarealet, melkeproduksjonen skal også være 10 prosent, mens 20 prosent av saueproduksjonen skal være økologisk. Det er også målsetting om å etablere et miljø for produksjon av egg og lyse kjøttslag, samt at areal med økologisk potet, grønnsaker og bær skal fordobles. Det vises til handlingsplanen for nærmere informasjon.

Det har vært en utfordring i økosatsingen i Norge å få tilstrekkelig etterspørsel etter økologisk produserte varer, og tilstrekkelig produksjon til å sikre kostnadseffektiv foredling og distribusjon av økologiske produkter. Markedet for økologisk mat har imidlertid fått et betydelig oppsving de siste par åra, og det har delvis vært vanskelig å få dekket inn etterspørselsveksten med produksjon. Denne situasjonen er langt bedre med tanke på utvikling av økologisk landbruk, men det er svært viktig at næringa nå sørger for å dekke markedet med norskproduserte varer. Dette krever økt omlegging, også for å nå målet om 15 prosent areal i 2015. For å bidra til at omlagt areal skal bli drevet økologisk også etter karenstida, ble tilskuddsordningene rettet mot økologisk landbruk endret i jordbruksoppgjøret i 2007. Tilskuddene ble da dreid noe over fra omleggingstilskudd til mer varig arealstøtte for omlagt areal.

Satsingen på økologisk landbruk i Midtre Namdal har vært god, og førte til at de fire kommunene søkte om å få plass i Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementets satsing ”Økoløft i kommuner”. Formålet med satsingen er å bidra til at kommunene fokuserer sterkere på økologisk landbruk og forbruk. Kommunene i Midtre Namdal er sammen med Snåsa og Nærøy de 6 kommunene i Nord-Trøndelag som er med på satsingen. Kommunene går inn med 50 prosent egenfinansiering, det resterende dekkes av de to departementene. Prosjektene retter seg mot storhusholdninger, skoler og landbruket. Satsinga skulle opprinnelig foregå i 2008 og 2009, men på grunn av sein tildeling av midler, vil satsingen foregå i 2009-2010. Når det gjelder produksjon ønsker en gjennom prosjektene å bidra til å øke kompetansen omkring økologisk landbruk både blant bøndene, i landbruksforvaltningen og hos andre rådgivningsaktører. Koblingen opp mot agroturismesatsinga er også nevnt i prosjektbeskrivelsen. Arbeidet gjennom disse prosjektene vil være viktig i satsingen framover.

Tiltak:

1. Følge opp Handlingsplan for økologisk landbruk i Trøndelag og benytte nettverk etablert i dette arbeidet.
2. Midtre Namdal skal også ligge i forkant og dra nytte av en eventuell økt nasjonal satsing på økologisk landbruk.
3. Følge opp Økoløftsatsinga for å styrke økologisk landbruksproduksjon i regionen.

Kulturlandskap og kulturminner som grunnlag for bolyst, næringsutvikling og biologisk mangfold

Det tradisjonelle jordbruket har flere viktige funksjoner i det norske samfunnet. Dette er synliggjort gjennom målsettingene i den nasjonale landbrukspolitikken, som er blant annet å:

- Sikre aktivt landbruk over hele landet, blant annet som grunnlag for kollektive goder som miljøverdier og kulturlandskap

- Sikre bærekraftig ressursforvaltning med sterkt vern av jordsmonn, bevaring av kulturlandskap og sikring av biologisk mangfold
- Sikre nasjonal matforsyning og konkurransedyktig matvareindustri
- Sikre trygge matvarer, mangfold og forbrukerhensyn

En av hovedmålsettingene er med andre ord å sikre et levende kulturlandskap over hele landet. Gjennom en aktiv og variert landbruksproduksjon med utstrakt arealbruk og beiting, oppnår en det kulturlandskapet som er så viktig for store deler av den norske befolkningen og ikke minst reiselivsnæringen. Næringsvirksomhet, ressursforvaltning og forvaltningen av fellesgoder griper på denne måten inn i hverandre.

Det er derfor meget viktig at næringsaktørene i jordbruket ikke bare ser på seg selv som matprodusenter, men også er bevisst sin rolle som produsent av fellesgoder som for eksempel kulturlandskap. Denne rollen vil sannsynligvis bli viktigere framover, og har stor betydning for jordbrukets ”goodwill” i resten av samfunnet.

I 2004 ble det som nevnt for første gang etablert et Regionalt miljøprogram for jordbruket i Nord-Trøndelag. Målsettingen for det regionale miljøprogrammet er å stimulere til driftsformer og driftstilpasninger som fremmer og tar vare på miljøgoder knytta til kulturlandskapet, og samtidig hindrer eller reduserer forurensning fra jordbruket. I tillegg har kommunene fått delegert myndighet til å forvalte SMIL-midlene med bakgrunn i kommunale tiltaksstrategier for de spesielle miljøtiltakene i jordbruket. Det er også et klart styringssignal fra sentrale og regionale myndigheter at en i større grad bør se virkemidler rettet mot miljø- og kulturlandskap og næringsutvikling i sammenheng. Det regionale miljøprogrammet ble revidert før jul i 2008, og Fylkesmannen har nå fastsatt et nytt program som skal gjelde i perioden 2009-2012.

Det ligger med andre ord et økonomisk potensial for jordbruket i å utnytte de mulighetene som finnes innenfor disse ordningene. Som nevnt under satsingsområdene agroturisme (kap 5.1), er det meget viktig med en målrettet satsing på å videreutvikle kulturlandskapet og kulturminner som grunnlag for å bygge merkevaren Namdalen.

Utvikling av kulturlandskapet og ivaretagelse og synliggjøring av kulturminner kan på denne måten øke opplevelsesverdien av Midtre Namdal, bidra til økt verdiskaping i tilleggsnæringer og samtidig bidra til å skape identitet for befolkningen i kommunene.

Disse elementene vil bidra til næringsutvikling, skape bolyst for innbyggere og tilreisende, og vil samtidig være helt sentralt for å ivareta det biologiske mangfoldet knytta til jordbrukets kulturlandskap i Midtre Namdal.

Tiltak:

1. Bevisstgjøring i næringa angående rollen som produsent av fellesgoder for samfunnet, og involvering av faglaga i utvikling av tiltaksstrategier for SMIL-ordninga.
2. Utnytte de økonomiske virkemidlene i Regionalt miljøprogram og de kommunale SMIL midlene for å videreutvikle kulturlandskap, og ivareta og synliggjøre kulturminner.

5.2.2 *Inn på tunet*

Inn på tunet er et satsingsområde med betydelig utvikling i tilknytning til landbruket. Inn på tunet omfatter tilrettelagte, pedagogiske tilbud på gårdsbruk til alle aldersgrupper. Dette er i hovedsak tjenestetilbud som foregår i nært samarbeid med oppvekst-, skole-, helse-, sosial-, samt arbeids- og velferdssektoren. Bonden er direkte involvert i tilbudet, enten som leder, som utleier, eller begge deler. Kjøperne av tjenestene er i hovedsak kommunene, men kan også være stat og private aktører. På landsbasis er det om lag 1500 bruk som tilbyr Inn på tunet tjenester.

Den nasjonale satsingen på området har som formål å videreutvikle Inn på tunet som et tjenestetilbud til skole, helse og velferd, samt bidra til næringsutvikling i landbruket, og således opprettholdelse av et levende landbruk og kulturlandskap. Tilbudene innen Inn på tunet er basert på nær kontakt med natur, dyr og planter, og er i mange tilfeller et godt alternativ for barn, unge og voksne med spesielle behov. Menneskene på gården er viktige ressurser for kvaliteten på tilbudet.

Inn på tunet kan deles inn i følgende hovedområder:

- Inn på tunet oppvekst
  - Allmennpedagogikk
  - Spesialpedagogikk
  - Fritid
- Inn på tunet arbeid
- Inn på tunet helse og rehabilitering
  - Rus
  - Utviklingshemmede
  - Psykisk helse
  - Demens

Satsingen innebærer næringsutvikling på et meget bredt faglig felt, og felles for de ulike områdene er samarbeidet mellom det offentlige som etterspørre og gårdbrukeren som tilbyder. For enhver satsing på Inn på tunet er det med andre ord helt avgjørende å etablere et godt samarbeid mellom gårdbruker og offentlig sektor. Samtidig vil det også framover være viktig å utvikle samarbeid og samhandling mellom gårdbrukerne som tilbyr tjenester, for å lykkes.

I "Handlingsplan for Inn på tunet 2007" (utarbeidet av Innovasjon Norge og faglig møtearena Inn på tunet) er det beskrevet at: "Kommunene har som største kjøpergruppe behov for å øke sin kompetanse innen Inn på tunet. Kjøpergruppen (NAV, Fylkeskommunen, Helse-, sosial- og skolefaglig personale) trenger basisinformasjon om landbruket som arena." Det vises til at det er økt kjennskap til tilbudene – især ved å se dem i praksis- som er den beste form for kompetanseoverføring og informasjonsformidling.

I Nord-Trøndelag er det i flere kommuner tatt i bruk gårdsbruk som arena for læring i skolen. Gjennom kursene "Gården som pedagogisk ressurs" har det vært satset på kompetanseoppbygging som har gjort både gårdbrukere og lærere i stand til å utvikle tilbud der læring kan foregå med utgangspunkt i gårdsbruk og mat- og landbruksproduksjon.

Gjennom prosjektet "Grønne helse- og velferdstjenester" satses det på å fremme bruk av gården som arena for arbeidstrening og aktivitets- og utviklingsarena for mennesker med ulike behov. Prosjektet er treårig og skal gå fram til høsten 2010.

I Strategi for landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag er Inn på tunet et av seks satsingsområder. Strategien prioriterer kompetansehevende og nettverksbyggende tiltak, bedriftsretta tiltak innen markedsintroduksjon og produktutvikling, og investeringsstøtte til prosjekter for tilrettelegging for tjenestetilbud.

I Midtre Namdal er det arrangert møter med interesserte tilbydere og aktuelle kjøpere av tjenester (skole og helse i kommunene), samt motivert til deltakelse på kurs/informasjonsmøter. Det har ikke vært stor aktivitet på feltet, noe som kan skyldes mangel på prioritering hos kommunene. Det er 3 bruk som er i gang med tilbud på dette feltet, 1 i Namdalseid, 1 i Namsos og 1 i Overhalla.

Tiltak.

1. Etablere godt samarbeid og felles strategier for Inn på tunet mellom miljø- og landbruksforvaltningen og kommunenes enheter innenfor oppvekst-, helse og velferdsområdet. NAV må også trekkes inn i dette arbeidet.
2. Kompetanseutvikling – kurs både for tilbydersiden og etterspørselsiden.
3. Orienterer satsingen i Midtre Namdal i forhold til satsingen i prosjektet "Grønne helse- og velferdstjenester".
4. Studietur for eksisterende og potensielle tilbydere

5.2.3 Skogbruk

Som det er beskrevet i kapittel 3 er det betydelige skogressurser i Midtre Namdal. På samme måte som i andre deler av fylket, og landet som helhet, gikk aktiviteten i skogbruket sterkt ned fra starten av 1990-tallet og fram til 2005. Etter dette har igjen aktiviteten gått opp. Dette kan delvis forklares med høykonjunktur med gode priser på tømmer, og et meget aktivt arbeid i skognæringa for økt aktivitet.

Det er avgjørende å utvikle markedene gjennom spesialisert produksjon og småskala treforedling samt utvikling av bioenergi. Fra Landbruks- og matdepartementet har opprettelsen av Verdiskapingsprogrammet for tre bidratt til å sette økt fokus på dette. I tillegg er slik spesialisering innen treforedling omtalt i Strategi for landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag, blant annet gjennom prosjektet Verdiskaping i trebransjen som startet i 2007. Nord-Trøndelag Fylkeskommune og Fylkestinget har satt økt fokus på skogbrukets betydning for verdiskaping og sysselsetting i Nord-Trøndelag. Dette har resultert i nettverksarbeid i hele skogbransjen i fylket. Forumet *Skognæringa i Trøndelag* har vist at nettverksbygging er viktig og avgjørende for å få økt aktivitet.

Som oppfølging av strategiplanen fra 2006 ble det etablert et skogprosjekt i Midtre Namdal, kalt "Skognæringa i Midtre Namdal". Formålet var økt avvirkning og verdiskaping i skogbruket i midtre Namdal. Prosjektet har bidratt til etablering av nettverk, og det er spesielt pekt på utfordringene med etablering av nye skogsbilveger, kommunikasjon, skogeierne, skogressursene og bioenergisingene.

Fylkene med skogressurser langs kysten av Norge la i 2007 fram en melding om Kystskogbruket. Den overordnede målsettingen for skognæringa er å fordoble sin verdiskaping innen 2020. Som hovedmål skal man øke råstofforsyningen både på kort og lang sikt, bedre kvaliteten på framtidsskogen, mer konkurransedyktig industri, mer bruk av tre for bedre klima og å øke framtidstroen i næringa. Strategier for å nå disse målene er å utvikle næringsklyngen, satse på "Den nye skogeieren", markedsutvikling og nyskaping, utvikle rammebetingelsene, forskning og utvikling og å utvikle skognæringa som en miljønæring.

Når det gjelder klimaproblematikken, kan det vises til at det på landsbasis er anslått at netto binding i skog og utmark er omkring 25-30 millioner tonn CO₂, noe som tilsvarer ca 50 prosent av det totale norske utslippet det enkelte år. Det er strid om dette tallet, men underbygger likevel at karbonbinding i skog har stor betydning i forhold til å bremse klimaendringene.

Målsetting

Midtre Namdal er en viktig skogbruksregion med betydelig foredlingsindustri, og det er en klar målsetting å bidra til å styrke regionens posisjon som skogregion gjennom å øke aktiviteten i skogbruket, og legge til rette for skogbasert foredlingsvirksomhet og industri. Skogbruket skal utnytte potensialet for binding av karbon i klimasammenheng og utvikle lønnsom bioenergi.

Utfordringer

Dersom en tar utgangspunkt i Trøndelag som helhet, er skogindustriens tømmerbehov omkring 2,2 millioner m³ årlig. Det avvirkes i dag ca 600 000 m³ årlig i Trøndelag til industriell produksjon, mens det er skogressurser nok til å øke avvirkingen til 1,1 millioner m³ årlig i en 30-års periode. Den regionale virkesforsyningen er foruroligende.

Ordringen med tilskudd til planting ble gjeninnført i 2006. Dette var et nødvendig tiltak, som har bidratt til økt optimisme i skogbruket. Det er også svært viktig å få opp ny skog etter avvirking sett i et klimamessig perspektiv.

Det vil samtidig være avgjørende å forsterke arbeidet rettet mot skogeierne. For å øke avvirkingen må det bygges skogsveger, og det må planlegges drift i vanskelig terreng. Det er i litt varierende grad gjennomført kartlegging av skogressursene i kommunene. Formålet med arbeidet har vært å kartlegge skog blant annet ut fra behovet for skogsvegbygging og drift i vanskelig terreng. Miljø- og landbruksforvaltningen vil ha en sentral rolle i å følge opp dette arbeidet framover.

Bioenergi har fått økt fokus de senere årene, og det er et betydelig potensial for økt verdiskaping og klimavennlig energiproduksjon. Bioenergi er også fulgt opp i fylkesplan. Det er en målsetting at småskala bioenergi skal være med på å danne grunnlag for næringsutvikling og verdiskaping i fylket. Det er også lagt til grunn at bruk av bioenergi må nå et nivå som klart bidrar til mindre forurensning og klimagassutslipp. Her er det blant annet vist til at det er viktig med gunstige tilretteleggingstiltak for varmedistribusjonssystemer. Dette krever større offentlig innsats. Det er spesielt pekt på lokale energiutredninger, og kommunal- og fylkeskommunal planlegging etter Plan- og bygningsloven. Plan- og bygningsloven er et verktøy kommunen har som kan gi retningslinjer og danne grunnlag for effektiv energiplanlegging.

Økt satsing på bioenergi må også ses i sammenheng med fokus på skjøtsel av kulturlandskapet, skjøtsel av kantarealer langs infrastruktur som veg og jernbane og utnytting av skogarealer uten drivverdig virke for tømmerproduksjon.

Tiltak:

1. Miljø- og landbruksforvaltningen skal delta i nettverket ”Skognæringa i Midtre Namdal”.
2. Miljø- og landbruksforvaltningen skal bidra til å øke avvirkingen i regionen gjennom å følge opp skogkartleggingen som er gjennomført, og avklare hvordan en eventuelt kan nå disse driftsmessig. Dette innebærer også fokus på vegplaner og samarbeidstiltak mellom skogbrukere. Det er igangsatt et prosjekt med dette formålet.
3. Stimulere til avvirkningsfremmende tiltak som bygging av skogsveger, drift i vanskelig terreng og sjøleveranser gjennom planlegging og aktiv kontakt med skogeierne.
4. Det skal iverksettes skogbruksplanlegging for å oppdatere planverket i regionen.
5. Utnytte tilskuddsordningene for å få til økt satsing på planting og ungskogpleie.
6. Gjennom samarbeid med næringens representanter og skogbruksledere stimulere til økt aktivitet når det gjelder skogkultur.
7. Stimulere til økt lokal foredling av trevirke.
8. Bidra til utvikling og økt bruk av bioenergi.

5.3 Klima og miljø

5.3.1 Miljø

Midtre Namdal legger føre-var prinsippet til grunn i sitt miljøarbeid. Det vil si at næringsinteresser i noen sammenhenger må tilpasses og kanskje også vike for miljøhensyn. Hensynet til miljøverdier skal i likhet med naturgrunnet for øvrig være avgjørende for utøvelse av forskjellige typer næringsvirksomhet. Dette er viktig for å ta vare på livsgrunnet på lang sikt, men også for å bevare Namdalen som den merkevaren vi ønsker.

Følgende punkter er viktige i denne sammenhengen:

- En skal ta nødvendige hensyn for å ta vare på områder med vilt- og naturtyperegistreringer.
- Inngrepsfrie områder, med særlig vektlegging på villmarkspregede områder skal bevares.
- Veg-, hus-, tekniske anlegg og annen byggevirksomhet i nærheten av vassdrag skal følge rikspolitiske retningslinjer, retningslinjer for nasjonale laksevassdrag, samt regionale og lokale plandokument som Flerbruksplan for Namsenvassdraget.
- Miljø- og landbruksforvaltningen skal kontaktes i en tidlig fase i plansaker og annet som berører miljø- og landbruksinteressene.
- Arbeide for å ha en hjorteviltstamme som samsvarer med beitegrunnet.
- Stimulere og oppfordre til at tiltak i og ved ferskvann utøves på en måte som ivaretar og utvikler vannene til å gi et attraktivt fritidsfiske. Dette inkluderer også utøvelse av selve fisket, eksempelvis garnfiske med riktig maskevidder.

Miljø- og landbruksforvaltningen skal oppfattes som en naturlig samarbeidspart i kommunale saker og vedtak som berører vårt fagområde. Det er aktuelt å etablere arenaer eller fora der

aktuelle etater i kommunene møter miljø- og landbruksforvaltningen, og å innføre rutiner i utbyggingssaker m.m., slik at naturmiljøet blir ivaretatt.

Miljøstyringssystemer

Enkelte kommuner i regionen har innført styringssystemer for miljøarbeidet. Disse styringssystemene omfatter gjennomføring av kommunale miljøutredninger, utarbeiding av miljømålsettinger og handlingsplaner for måloppnåelse, gjennomføring av tiltak og evaluering.

Namsos, Namdalseid og Overhalla er som nevnt i statuskapitlet blitt miljøsertifisert etter ISO 14001. Dette betyr at man for å beholde sertifikatet må dokumentere en miljømessig framgang, sette seg konkrete miljømål og arbeide for å nå dem. Dette innebærer en kontinuerlig forbedringsprosess på miljøområdet. Kommunen har med dette innført miljøledelse og har fått på plass et miljøstyringssystem.

I forbindelse med ISO-sertifiseringen er det satt mål om at kommunene og tilknyttede enheter skal være sertifisert som miljøfyrtårn. Miljø- og landbruksforvaltningen har hittil hatt en rolle i å sertifisere disse miljøfyrtårnene, og dette arbeidet vil fortsette for å sertifisere flere enheter/bedrifter i systemet.

Fra Miljø- og landbruksforvaltningens side ønsker en for eksempel å prioritere håndtering av produksjonsavfall fra landbruket. I denne sammenhengen vil det være aktuelt å samarbeide med næringsorganisasjonene. Det er satt i gang et samarbeid på fylkesnivå mellom Nord-Trøndelag Bondelag og avfallsselskapet Retura. Her settes det fokus på kildesortering av produksjonsavfall, innsamling av skrapmetall og farlig avfall. Det må også etableres en ordning for leveranse av rundballnett. Det vil være viktig å bidra til at næringa i Midtre Namdal benytter seg av dette tilbudet.

Målsetting

Miljø- og landbruksforvaltningen skal være en pådriver i kommunenes arbeid med å integrere miljø i sine kvalitetssikringssystem, og skal bidra til å ivareta og videreutvikle Midtre Namdal sine miljøkvaliteter.

Strategier

1. Miljø- og landbruksforvaltningen skal bistå kommunene med å vedlikeholde og utvikle deres miljøstyringssystem som er sertifisert etter ISO 14001.
2. Miljø- og landbruksforvaltningen skal sertifisere og resertifisere de kommunale enhetene i MNR som ønsker å være Miljøfyrtårnbedrifter. Miljø- og landbruksforvaltningen skal også kunne sertifisere andre private og offentlige virksomheter som miljøfyrtårnbedrifter i Namdalen.

Tiltak

1. Oppfølging av mål og tiltak etter ISO 14001.
2. Det skal utarbeides mål for hjorteviltforvaltningen i de fire kommunene. Her skal det ses nærmere på metoder for å holde kontroll med at bestandene ikke overbeskatter beiteressursene.

3. Være sertifisør for Miljøfyrtårn i kommuner og bedrifter, prioritert til MNR-området ved stor pågang.
4. I samarbeid med regionstyret og kommunene avklare miljø- og landbruksforvaltningens rolle innenfor miljøforvaltningen

Vindkraft

Når det gjelder miljø- og klimautfordringene, står utvikling av vindkraft i en særstilling, i og med at det på den ene siden representerer klimavennlig energiproduksjon, og på den andre side innebærer inngrep i utmark som kan komme i konflikt med annen bruk og miljøverdier. Grunnet fokuset på kraftunderskudd i Midt Norge de siste åra, har det vært en voldsom interesse fra en lang rekke kraftselskap om utbygging av vindkraft på Trøndelagskysten og i indre, høyereliggende områder. Deler av disse områdene ligger i Midtre Namdal, og det har vært omfattende politiske drøftinger omkring denne utviklingen.

Miljø- og landbruksforvaltningen i Midtre Namdal vil spille en rolle i slike prosesser, med bakgrunn i lovpålagte oppgaver etter naturvernlov, friluftslov, skoglov, jordlov m.m. Med bakgrunn i sektoransvaret på landbrukssektoren og ansvar på miljøområdet, vil det være sentralt å sikre en balansert utbygging av vindkraft i regionen.

Dette innebærer at Styret for miljø- og landbruksforvaltningen i Midtre Namdal ønsker en balansert utbygging av vindkraft i regionen. Utbygging må da styres til områder med begrenset konflikt med andre miljøverdier og bruksinteresser.

5.3.2 Klima og landbruk

FNs klimapanel har slått fast at temperaturøkningene en har registrert på jorda med overveiende sannsynlighet er forårsaket av menneskeskapt klimagassutslipp. Klimaendringene fører til at temperaturen øker, isen ved polområdene smelter og havet stiger. Klimasystemene er også som følge av dette mer utsatt for ekstremsituasjoner med vind, tørke, nedbør og flom. Denne ustabiliteten påvirker blant annet verdens evne til å produsere mat.

Klimapanelets fjerde hovedrapport slår fast at for å holde temperaturøkningene på jorda på 2,0 til 2,4 grader må CO₂-utslippene i 2050 ligge 50-85% under nivået i 2000. Dette betyr at verdenssamfunnet må gjennomføre radikale utslippskutt av klimagasser for å begrense den pågående temperaturøkningen under 2,5 grader.

Norske politikere har inngått et klimaforlik som innebærer at:

1. Norge skal være en pådriver i arbeidet for en ny og mer ambisiøs internasjonal klimaavtale – den globale temperaturøkningen skal ikke overstige 2°C sammenlignet med førindustrielt nivå
2. Klimaforliket innebærer at Norge skal være karbonnøytralt senest i 2030
3. Vi skal overoppfylle våre utslippsforpliktelser i Kyoto-forpliktelsen med 10 prosentpoeng.
4. To tredeler av Norges totale utslippsreduksjoner tas nasjonalt.

Disse punktene innebærer klare utfordringer for samfunnet vårt, og det vil kreves betydelige tiltak for å kunne nå de reduksjonsmålene som er satt i klimaforliket.

Det er slått fast at landbruket står for 9 % av norske klimagassutslipp. På landsbasis er dermed landbruket en av mange næringer som bidrar til økte menneskeskapte utslipp av klimagasser.

Energibehovet i dagens samfunn er økende. Fram til i dag har mye av den økonomiske veksten vært basert på bruk av fossilt brensel som energikilde, og dette blir trukket fram som mye av årsaken til klimaendringene. Politiske vedtak om å redusere bruk av fossilt brensel har økt fokus på bruk av biodrivstoff og bioenergi. I løpet av de siste åra har en dermed internasjonalt sett en betydelig økning i bruk av dyrka jord og mat til energiformål. Korn, mais og andre produkter har i stor skala blitt brukt til produksjon av for eksempel drivstoff. Denne mekanismen har dermed bidratt til at matvareprisene på verdensmarkedet i større grad korrelerer med energiprisene internasjonalt. Bruken av jordbruksprodukter til energiformål har vært en av de utløsende faktorene for den historisk store prisøkningen vi hadde på mat i 2007 og 2008. Finanskrisen har endret bildet mye på kort sikt, og vi har i dag lave oljepriser og reduserte matvarepriser. Likevel blir den store utfordringen for verdens befolkning framover både å kunne dekke behovet for økt matvareproduksjon og økt energiproduksjon, som konkurrerer om dyrka jorda vi fram til i dag har brukt til å produsere mat.

I Norge er det ikke aktuell politikk å bruke dyrka jord til energiproduksjon. Med den begrensa selvforsyningsgraden vi har, er vi avhengige av å produsere mat på arealene som er egnet til det. Det er imidlertid et klart politisk mål å øke produksjon av bioenergi basert på skogsvirke, produksjonsavfall fra jordbruket og husdyrgjødsel, for å nevne noen. Dette er alle positive klimatiltak, som stimuleres på alle nivå. Politisk vilje til å utvikle slik næring er avgjørende for å sikre rammevilkår som kan utløse det potensialet som finnes for å erstatte fossilt brensel og gjennom det redusere klimagassutslipp. Kommunene i Midtre Namdal har klare målsettinger om å bidra til økt bruk av bioenergi i regionen.

Klima på regionalt og lokalt nivå

På regionalt og lokalt nivå blir bildet av landbrukets andel av klimautslippene noe annerledes. Jordbruk og skogbruk er de største næringene i Nord-Trøndelag. I de fleste kommunene i fylket er også landbruk hovednæringsveg. Kommunene i Midtre Namdal er eksempler på dette, selv om Namsos skiller seg ut med et langt bredere næringsliv. Landbrukets andel av klimagassutslipp i Nord-Trøndelag er anslått til 40 prosent.

Landbrukets klimagassutslipp er grovt sett knyttet til at husdyr slipper ut metan i forbindelse med fordøyelse, husdyrgjødsel gir utslipp av metan og lystgass, prosesser i jord gir utslipp av lystgass, maskiner og oppvarming gir utslipp av CO₂. Selve produksjonen av kunstgjødsel er energikrevende prosesser med klimagassutslipp, i tillegg til at for sterk nitrogengjødsling vil forårsake lystgassutslipp. Bruk av kunstgjødsel er som kjent hovedårsaken til dagens høye avlingsnivå i landbruket. I denne sammenhengen er det sentralt å nevne at lystgass og metangass er langt sterkere klimagasser enn CO₂.

Landbruket forvalter store deler av landarealet vi har, og prosesser som fotosyntese og karbonbinding i organisk materiale er grunnleggende for produksjon av både mat og trevirke. Landbruket bidrar gjennom sin virksomhet til utslipp av klimagasser, men kan også være en del av løsningen av klimaproblemet gjennom å utnytte binding av karbon i biomasse. Jordbruket binder karbon gjennom grovfor, åkervekster, halm, stubb, røtter og jordsmonn. Utslipp skjer gjennom produkt, ånding, husdyrgjødsel, avfall og biprodukter.

I klimadebatten i Norge har det fra enkelte hold vært fokusert på at de grovforbaserte husdyrproduksjonene er "klimaverstinger", mens hvitt kjøtt basert på kraftfor har mindre

klimagassutslipp. Nyere europeisk forskning konkluderer imidlertid med at beitebruk med sau og storfe kan være karbonnøytralt, da grasdekt mark binder betydelige mengder CO₂. Ut fra disse resultatene kan med andre ord produksjonene være klimanøytrale. Skogen bidrar som vi vet direkte til betydelig binding av CO₂. Det blir viktig å utnytte dette potensialet framover.

Klimaendringer vil endre de forutsetningene vi i dag kjenner for landbruk og matproduksjon på kloden. Prognoser fra klimaforskere tyder på at viktige produksjonsområder i sør/ekvator vil få sterkt reduserte avlingsnivå, mens nordlige områder vil få økt produksjonsevne og vil spille en viktigere rolle i verdens matforsyning.

Dette er grunnlaget for at sittende Regjering gjennom Landbruks- og matdepartementet har satt i gang arbeidet med en egen Stortingsmelding om landbruk og klima. Meldingen skal legges fram våren 2009, og meldingen skal da i hovedsak legge fram Regjeringens politikk på følgende hovedområder:

1. Landbruket som virkemiddel mot klimaendringer (reduerte utslipp av klimagasser og økt opptak av CO₂ (trevirke, jordbruksvekster og jordsmonn)
2. Landbrukets tilpasninger til et endret klima.

Ifølge Landbruks- og matdepartementet vil viktige elementer i meldingen vil være:

- Klimagassregnskap for landbrukssektoren
- Skog, trebruk og bioenergi
- Jordbruk og matproduksjon, forbrukerperspektiver
- Tilpasninger til et varmere klima – risiko og muligheter
- Forskning og utvikling

I Jordbruksoppkjøret 2008 ble partene enige om ”.....at norsk landbruk må ha en langsiktig og offensiv strategi for å tilpasse jordbruket til klimautfordringene, basert på et organisert samarbeid mellom Landbruks- og matdepartementet og næringsorganisasjonene over 10-15 år.”

Partene ble enige om følgende langsiktige målsettinger:

- En vesentlig reduksjon av ordinær høstpløying innen 2020
- En vesentlig forbedret utnytting av husdyrgjødsel innen 2020
- En reduksjon av metan fra drøvtyggende husdyr kombinert med økt karbonbinding ved lagring av karbon i jord.
- Stimulere til vedvarende høy tilvekst og stort netto opptak av karbon i skog, og legge til rette for en økning av bioenergi fra skogen og fra jordbruksavfall.

Det ble også avsatt 6 mill. kroner til et nasjonalt utviklingsprogram for klimatiltak for 2009.

Miljø- og landbruksforvaltning i Midtre Namdal legger stor vekt på å følge prosessen omkring den nye Stortingsmeldingen, og særlig oppfølgingen med konkrete virkemidler i etterkant. Det må derfor understrekes at det kan bli behov for å tilpasse valgte strategier i vår plan i forhold til nasjonal politikk på området. Styret legger stor vekt på at landbruket i Midtre Namdal skal søke tiltak for å være en del av løsningen på klimautfordringene, og samtidig tilpasse seg endra rammevilkår forårsaket av klimaendringer.

Miljø- og landbruksforvaltningen deltar aktivt i arbeidet med Klima- og energiplaner i kommunene, og rollen er da å følge opp sektoransvaret i landbruket i denne sammenheng.

Mulige tiltak

I denne strategiske planen er det grunn til å holde konklusjonene om tiltakene på et overordnet nivå med tanke på at Stortingsmelding om landbruk og klima ikke er lagt fram enda. Det blir viktig å følge opp nasjonal politikk når denne er fastsatt, med strategier og virkemidler.

Gjennom den behandlingen klimautfordringen allerede har fått nasjonalt og i jordbruksforhandlingene, kan en imidlertid peke på viktige hovedområder for tiltak:

- Utvikling av bioenergi basert på skogsvirke, og biogass basert på produksjonsavfall fra jordbruket, husdyrgjødsel osv.
- Bidra til god agronomi gjennom motivasjon/veiledning og bruk av nasjonale/regionale virkemidler:
  - i. Grøfting – arbeide for grøftetilskudd
  - ii. Bidra til god lagringskapasitet for husdyrgjødsel – samarbeidstiltak.
  - iii. Spredningsteknikk husdyrgjødsel
  - iv. Redusere bruk av kunstgjødsel
  - v. Unngå høstpløying – tiltak gjennom RMP
  - vi. Utnyttelse av organisk materiale fra jordbruket
  - vii. Riktig foring av produksjonsdyr – bedra rådgivning

Tiltak

1. Følge opp tiltak i Regjeringens kommende Stortingsmelding om landbruk og klima.
2. Det skal etableres et regionalt prosjekt for etablering av anlegg for utnytting av biogass.
3. Styret for miljø- og landbruksforvaltning vil bidra til å igangsette et arbeid i kommunene for drøfte innføring av klimakrav etter Plan- og bygningsloven. Krav om vannbåren varme ved nybygg, kreve bruk av bioenergi, utskifting av oljefyrer i kommunale bygg.

5.4 Bosettingsstruktur i regionen

Innenfor landbrukets særlover ønsker Midtre Namdal å utarbeide lokale retningslinjer for handtering av jordloven, konsesjonsloven og odelsloven. Bakgrunnen for dette er en målsetting om å styrke bosettingen i regionen gjennom en differensiert forvaltning av lovens bestemmelser.

Dette området var også med i den strategiske planen fra 2006, og problemstillingen er fortsatt aktuell, jf signaler fra styreleder. Oppfølgingen av den strategiske planen når det gjelder dette punktet, ble imidlertid satt på vent da forrige Landbruks- og matminister varslet en gjennomgang av lovverk/politikk på området, blant annet bo- og driveplikten. Dette har imidlertid ikke resultert i nye signaler, og arbeidet og tiltakene skissert i forrige plan bør videreføres.

Etter 2006 har imidlertid presset fra nasjonalt nivå i forhold til forsterka jordvern økt betydelig. Dette har blant annet sammenheng med at det årlig bygges ned 15 000 til 20 000 daa dyrka mark, og selvfølgelig matvarekrisen, energikrisen og klimakrisen. Regjeringen har, med tilslutning fra stortinget, satt som målsetting å halvere den årlige omdisponeringen av de mest verdifulle jordressursene innen 2010. "Klimaskifte for jordvernet" er navnet på rapport som ble lagt fram av jordverngruppa før årsskiftet 2007/2008. Arbeidsgruppa nedsatt av

Landbruks- og matdepartementet har hatt som oppgave å vurdere behovet for nye virkemidler for et sterkt jordvern.

Av nye tiltak av betydning for kommunene, så kan det nevnes at denne nasjonale jordverngruppa foreslår å:

- Støtte Planlovutvalgets forslag om styrking av virkemidler i plan- og bygningsloven på nasjonalt, regionalt og kommunalt nivå som gir anledning til å regulere arealbruk.
- Utarbeide nye rikspolitiske retningslinjer for jordvern.
- Jordlova må styrkes som virkemiddel for jordvern, blant annet anbefales det at landbrukets bygninger underlegges kravet om omdisponeringstillatelse, beslutningen om overføring av avgjørelsesmyndighet til kommunene vurderes på nytt, samt at det foreslås etablert en lovhjemmel for Fylkesmannen til å føre tilsyn med kommunenes arbeid på feltet.

Disse nye signalene vil få betydning for kommunenes rolle i jordvernet framover, dersom de blir gjennomført.

5.4.1 Jordloven

Målsetting

Kommunene i Midtre Namdal ønsker å bidra til å verne om dyrka- og dyrkbar mark i Midtre Namdal gjennom en geografisk differensiert forvaltning av jordlovens bestemmelser om vern og bruk av jordbruksjord, samt deling av landbrukseiendommer. Målsettingen er på den ene siden å sikre vern av jordbruksjorda i sentrumsnære områder med stort utbyggingspress, og på den andre siden bidra til bolyst og aktivitet gjennom en liberal tolkning av lovens bestemmelser i områder som trues av redusert næringsaktivitet, nedgang i befolkning og sysselsetting.

Lovens bestemmelser

Formålet med jordlova er (Lov om jord Kap 1. §1:

”Denne lova har til føremål å leggje tilhøva slik til rette at jordviddene i landet med skog og fjell og alt som høyrer til (arealressursane), kan verte brukt på den måten som er mest gagnleg for samfunnet og dei som har yrket sitt i landbruket.

Arealressursane bør disponerast på ein måte som gir ein tenleg, variert bruksstruktur ut frå samfunnsutviklinga i området og med hovudvekt på omsynet til busetjing, arbeid og driftsmessig gode løysingar.

Ein samfunnsgagnleg bruk inneber at ein tek omsyn til at ressursane skal disponerast ut frå framtidige generasjonar sine behov. Forvaltningen av arealressursane skal vera miljøforsvarleg og mellom anna ta omsyn til vern om jordsmonnet som produksjonsfaktor og ta vare på areal og kulturlandskap som grunnlag for liv, helse og trivsel for menneske, dyr og planter.”

Lovens formål er vidt, og loven gir blant annet bestemmelser om vern av dyrka og dyrkbar jord, deling av landbrukseiendommer og ekspropriasjon. Vern av dyrka og dyrkbar jord omfatter på den ene siden hensynet til at dyrka jord skal utnyttes og holdes i hevd og på den andre siden at dyrka jord ikke skal brukes til formål som ikke tar sikte på jordbruksproduksjon. Dette innebærer at jordbruksjord ikke må disponeres slik at den ikke er egnet for jordbruksproduksjon i framtida. Det kan dispenseres fra disse bestemmelsene når

omdisponering vil ha stor samfunnsmessig betydning. Det skal tas hensyn til planer etter plan- og bygningsloven, drifts- og miljømessige ulemper for landbruket og kulturlandskapet.

Utfordringer

Vernet av jordbruksjorda har blitt forsterka de senere åra, særlig etter Stortingsmelding nr 19 Om norsk landbruk og matproduksjon (1999-2000). Det er et betydelig press på deling av landbrukseiendommer og nedbygging av jordbruksjord til infrastrukturtiltak, boligbygging, sentrumsutvidelse osv. Selv med økt fokus på jordvern blir det årlig nedbygd omkring 20 000 dekar jordbruksjord i Norge. Presset er størst i sentrale og sentrumsnære strøk av landet.

Midtre Namdal har som beskrevet i kapittel 3 omkring 100 000 daa jordbruksareal. Dette arealet har vært stabilt over flere år. En må også kunne si at det aller meste av arealet ikke er under noe press om nedbygging. Som i andre deler av landet er det imidlertid de sentrumsnære områdene i kommunene som opplever press på jordbruksjorda. I Midtre Namdal er dette eksempelvis områdene nær Overhalla sentrum og Namsos. Andre samfunnsinteresser har behov for areal, og dyrka mark representerer et arealmedium som det er lett å bygge ut med lave utbyggingskostnader. Samtidig er dette ofte den beste jordbruksjorda. I slike områder vil det være aktuelt med fortetting innenfor allerede utbygde arealer og å definere ytre tettstedsgrenser.

Samtidig har kommunene i Midtre Namdal områder, hvor den største trusselen er nedgang i sysselsetting og befolkningsgrunnlag, og at det er lite utviklingsprega aktivitet i områdene. Uten utvikling og optimisme i disse områdene, vil dette i neste omgang kunne resultere i fraflytting, avvikling av landbruksdrift og gjengroing av kulturlandskap. En slik utvikling vil også være en trussel mot jordbruksjorda ved at denne ikke lenger har en aktiv produksjonsverdi, og dermed ikke holdes i hevd. I disse områdene blir det dermed avgjørende å bidra til økt aktivitet og å øke bolysten. Det kan dermed i slike områder argumenteres for at Jordlovens bestemmelser bør håndheves mer liberalt. Det er imidlertid fortsatt viktig at tiltak også i disse områdene får en utforming som reduserer nedbygging av dyrka jord, hvis dette er mulig.

Strategi

Utfordringene som er beskrevet ovenfor understreker at jordbruket og samfunnet står overfor ulike utfordringer i ulike deler av Midtre Namdal. Kommunene i Midtre Namdal mener med bakgrunn i dette at det er formålstjenlig og nødvendig å innføre en geografisk differensiert forvaltning av Jordlovens bestemmelser.

Styret for miljø- og landbruksforvaltning i Midtre Namdal har gjennomført et prosjekt vedrørende jordloven, og laget et sett med saksbehandlingsregler for behandling av lovsaker. Disse saksbehandlingsreglene er som følger:

- Jordvernet praktiseres strengt i Midtre Namdal.
- Ved behandling av omdisponeringssaker og delingssaker etter jordloven, skal det søkes etter alternative løsninger som ikke medfører forbruk av dyrka eller dyrkbar mark.
- I områder med stabilt eller økende folketall skal jordvernet praktiseres svært strengt.
- I områder med synkende folketall kan det utøves en mindre streng holdning i forbindelse med omdisponering og fradeling av areal til boligformål.
- Ved behandling av saker skal det tas hensyn til arealets produksjonsevne, helningsgrad, størrelse og arrondering, samt tilgjengelighet og beliggenhet. I tillegg skal arealets betydning for kulturlandskapet vurderes.

Tiltak:

1. Ved behov skal det foretas en revidering av styrets retningslinjer for geografisk differensiert forvaltning av jordlovens bestemmelser i Midtre Namdal.
2. En vil involvere kommunenes forvaltning av plan- og bygningsloven i dette arbeidet (blant annet 100-metersbeltet).

5.4.2 Konesjonsloven og Odelsloven**Målsetting**

Bruke kommunenes myndighet og handlingsrom i forvaltning av bo- og drivepliktbestemmelsene i konsesjonslov og odelslov for å styrke bosettingen i Midtre Namdal.

Utfordringer

Den 1. januar 2004 fikk kommunene utvidet myndighet til å avgjøre saker i henhold til konsesjonsloven, jordloven, odelsloven og skogbruksloven. Fylkeslandbruksstyret, Fylkesmannen og Statens landbruksforvaltning har fortsatt myndighet på en rekke områder, men kommunene har i hovedsak myndighet etter disse lovene. Fylkeslandbruksstyret, Fylkesmannen, Statens landbruksforvaltning eller departementet er klageinstanser for kommunenes vedtak, avhengig av hvilken type sak det er.

Konesjonsloven og Odelsloven har begge bestemmelser om bo- og driveplikt ved overtakelse av landbrukseiendom. Ved kommunaliseringen av virkemidler i 2004 fikk kommunene myndighet til å fatte vedtak blant annet etter disse bestemmelsene. Kommunene i Midtre Namdal har ønsket å vurdere muligheten for å bruke disse lovbestemmelsene mer aktivt til å styrke bosettingen i regionen. Dette kan blant annet bety differensiert forvaltning ut fra det enkelte områdets utvikling med hensyn til befolkning og bosetting.

Bo- og driveplikten er personlige plikter enten de har sitt grunnlag i odelsloven eller konsesjonsloven. Eieren må selv bo på eiendommen. Eieren kan oppfylle driveplikten på to måter. Vedkommende kan enten drive den selv, eller sørge for oppfyllelse av driveplikten gjennom bortleie av jordbruksarealene. Ved odelsløsning er bo- og driveplikten 10 år. Den som ellers overtar eiendom vedkommende har odelsrett til, har 5 års bo- og driveplikt. Varigheten er tilsvarende i konsesjonsloven.

Boplikten er den mest interessante bestemmelsen når det gjelder utforming av en lokal politikk for styrka bosetting. Som nevnt ovenfor er dette en personlig plikt. Gjennom den såkalte "Ospeltdommen", har EF-domstolen slått fast at det ut fra EU-traktaten regler om fri bevegelse av kapital (fast eiendom) er adgang til å ha regler om forhåndskonesjon. Det ble imidlertid slått fast at disse reglene ikke skal være diskriminerende og de må heller ikke være slik at konsesjon konsekvent må avslås i tilfeller der den nye eieren ikke selv driver, eller har til hensikt å drive landbruk på eiendommen. En slik praksis vil gå ut over det som er nødvendig for å ivareta de hensyn de nasjonale reglene skal ivareta. Dette innebærer med andre ord at det skal legges vekt på formålet med de nasjonale bestemmelsene, og om disse blir ivaretatt. Bo- og driveplikten kan for eksempel ivaretas uten at det er eieren som driver eller bebor eiendommen.

Landbruks- og matdepartementet skriver i rundskriv M2/2004 følgende:

”Etter den norske konsesjonsloven oppstår bo- og driveplikt i to situasjoner. Den ene er ved en ordinær konsesjonsbehandling av erverv av landbrukseiendom. I et slikt tilfelle kan det settes vilkår om personlig bo- og driveplikt dersom det er nødvendig for å nå de nasjonale mål som ligger bak bo- og driveplikten. Den andre situasjonen er hvor nære slektninger erverver konsesjonfritt på betingelse av at de oppfyller bo- og driveplikt. I utgangspunktet dreier det seg om personlig bo- og driveplikt. Etter loven kan imidlertid eieren leie bort jordbruksarealet som tilleggsjord for et tidsrom av minst 10 år og på den måten overlate driften av jordbruksarealet til andre. Eieren kan videre søke om fritak for boplikten (.....)

Slik reglene er i Norge er det således ikke noe absolutt krav om at eieren skal bo på og drive eiendommen selv. Den såkalte Ospeltdommen er således ikke til hinder for å videreføre tidligere regler om bo- og driveplikt. En konsekvens er imidlertid at praksis må endres slik at det skal legges vekt på individuell vurdering av om det er nødvendig å opprettholde lovens utgangspunkt som er personlig boplikt, eller om boplikten skal oppfylles av andre enn den nye eieren.”

Dette innebærer at kommunene kan legge avgjørende vekt på hva som er nødvendig for å ivareta de nasjonale målsettingene om bosetting og drift av jordbruksarealene ved forvaltningen av bo- og driveplikt i Midtre Namdal. For eksempel trenger det ikke være nødvendig å kreve personlig boplikt i deler av kommunene med befolkningsvekst. I disse områdene kan hensikten med boplikten kanskje lett ivaretas gjennom bortleie eller lignende. I områder preget av fraflytting, vil det imidlertid kunne være avgjørende for å opprettholde bosettingen at det blir krevd personlig boplikt av de som erverver landbrukseiendom. Dette vil hindre at landbrukseiendommer med avkastningspotensial i distriktene blir kjøpt opp og brukt til fritidsformål i stedet for landbruksdrift.

Strategi

Ved å utnytte handlingsrommet i lovbestemmelsene vil kommunene i Midtre Namdal praktisere den personlige boplikten strengt i områder med befolkningsnedgang, mens den kan behandles mindre strengt i deler av regionen med stabilt eller stigende folketall.

Tiltak:

1. Det skal igangsettes et prosjekt som skal utarbeide retningslinjer for differensiert forvaltning av bo- og driveplikt i Midtre Namdal. Prosjektet skal definere områder hvor den personlige boplikten skal praktiseres strengt, og i hvilke områder den kan praktiseres liberalt.
2. Prosjektet skal også vurdere bedre rutiner for oppfølging av bo- og driveplikt.

5.5 Omdømmebygging

Midtre Namdal er et svært viktig landbruksområde i Nord-Trøndersk sammenheng, og følgelig også i nasjonal sammenheng. Nord-Trøndelag står jo for omkring 11% av nasjonal landbruksproduksjon. Midtre Namdal står for de fleste produksjonene for mellom 8 og 15% av produksjonen i fylket. Og andelen er økende for de fleste produksjonene. Omkring en av fire arbeidstakere i regionen har også sitt daglige virke i og i tilknytning til jord- og skogbruk med foredlingsindustri.

Det er dermed meget viktig at både landbruksnæring, politikere og øvrige innbyggere i regionen er klar over denne næringa sin betydning i regionen, og erkjenner at det er svært viktig for regionen å utvikle denne næringa videre.

I forbindelse med gjennomføringen av vegvalgsprosjektet, ble det fra flere brukere i regionen satt fokus på nettopp omdømmebygging for landbruket som meget viktig. Det er behov for å bidra til å:

- Skape stolthet hos matvareprodusentene i regionen.
- Synliggjøre landbrukets betydning for utvikling av lokalsamfunnene i Midtre Namdal – statusbygging.
- Skape trygghet hos næringsutøverne blant annet i forhold til HMS-arbeid, sjukdoms- og ferieavløsning.

Tiltak:

1. Etablere et omdømmeprojekt i samarbeid med næringsorganisasjonene.
2. Mediestrategi – vis de gode eksemplene, vis aktivitet og verdiskaping. I dette ligger et mål om å få faste positive nyheter i pressen. 1 nyhet i lokalavisene pr mnd og 1 nyhet i Midt-Nytt pr halvår.
3. Synliggjøre at landbruket er ei viktig næring i kommunenes planverk og på det politiske nivået i kommunene.
4. Bygge nettverk i næringa – produksjonsgrupper på tvers av produksjoner og kommunegrenser.
5. Kommuneadministrasjonene må være positivt innstilt til spørsmål og henvendelser fra næringa.
6. Etablere samarbeid med Landbrukets HMS-tjeneste – tilpasset kursopplegg i regionen?

Vedlegg 1.*Tabell 1: Utvikling i ulike produksjoner i Namdalseid og Namsos fra 1999 til 2004. Absolutte tall og prosentvis endring.*

	Namdalseid			Namsos		
	2004	2008	%-vis endring fra 2004-2008	2004	2008	%-vis endring fra 2004-2008
Melkekyr	1679	1541	-8,2	766	650	-15,1
Ammekyr	133	173	30	88	97	10,2
Øvrig storfe	3487	3070	-12	1709	1476	-13,6
Søyer	1557	977	-37,3	1304	635	-51,3
Lam	2756	1676	-39,2	2104	1132	-46,2
Slaktegris	4	-	-	897	68	-92,4
Avlspurker	-	-	-	68	73	7,4
Verpehøner	9528	17 819	87	4378	11 700	167
Grovforareal	26 973	25 714	-4,7	17 081	16 100	-5,7
Korn/ Oljevekster	4417	5 830	32	1799	2 308	28,2
Grønnsaker	0	-	-	0	-	-
Poteter	4	-	-	4	-	-
Jordbruks- Areal	31 299	31 689	1,2	18 977	18 805	-0,9
Melkekvote	9 567 156	10 164 692	6,2	4 135 836	4 244 147	2,6
Driftsenheter	129	122	-5,4	100	83	-17
Skogavvirkning	10 790	20 291	88	11 671	18 018	54,4

Tabell 2: Utvikling i ulike produksjoner i Fosnes og Overhalla fra 2004 til 2008. Absolutte tall og prosentvis endring.

	Fosnes			Overhalla		
	2004	2008	%-vis endring fra 2004 - 2008	2004	2008	%-vis endring fra 2004-2008
Melkekyr	591	561	-5,1	1493	1568	5
Ammekyr	53	31	-41,5	110	94	-14,5
Øvrig storfe	1180	1202	1,9	3519	3587	1,9
Søyer	436	227	-47,9	1628	1345	-17,4
Lam	650	373	-42,6	2977	2632	-11,6
Slaktegris	1 382	998	-27,8	7439	8340	12,1
Avlspurker	73	49	-32,9	328	277	-15,6
Verpehøner	1315	-	-100	207	-	-100
Grovforareal	9 325	8 729	-6,4	23 935	26 698	11,5
Korn/ Oljevekster	723	610	-15,6	17 972	16 624	-7,5
Grønnsaker	0	1	-	307	305	-
Poteter	49	22	-55,1	1080	1362	26,1
Jordbruks- Areal	10 178	9 543	-6,2	43571	45 252	3,9
Melkekvote	3 353 228	3 873 429	15,5	9 142 810	9 627 754	5,3
Driftsenheter	51	41	-19,6	170	161	-5,3
Skogavvirkning	10	112	1020	12 611	22 467	78,2

Vedlegg 2.

Politiske saker for styret i planperioden 2009-2012

Gjennom planprosessen har styret pekt ut flere områder som det skal arbeides spesielt politisk med i planperioden. Dette er områder styret ser behov for endringer av gjeldende politikk;

- Fredningsbestemmelser for sjølaksefiske
- Rovdyrpolitikk i forhold til beitenæringene, herunder erstatningsordningen
- Jordvern og gebyr for dyrka og dyrkbar mark som blir omdisponert til andre formål
- Nord-Norge vilkår for landbruket i Namdalen
- Velferdsordningene i landbruket
- Gjeninnføring av tilskudd til grøfting av dyrka mark
- Skogbruk, blant annet arbeide for økte økonomiske virkemidler til skogkulturtiltak og avvirkningsfremmende tiltak.